

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářské práce

Nehmotný kulturní potenciál jako zdroj posilování

lokální identity

Lucie KANCIANOVÁ

© 2011 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Lucie Kancianová

obor Hospodářská a kulturní studia

Vedoucí katedry Vám ve smyslu Studijního a zkušebního řádu ČZU v Praze
čl. 16 určuje tuto bakalářskou práci.

Název práce: **Nehmotný kulturní potenciál jako zdroj
posilování lokální identity (případová studie
Hrubov, východní Slovensko)**

Osnova bakalářské práce:

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika
3. Vymezení teoretického rámce a základního pojmosloví zkoumané problematiky
4. Kultura jako součást nehmotného potenciálu lokality
5. Odraz tradic, zvyků a obyčejů v regionální a lokální identitě
6. Popis zkoumané lokality - obec Hrubov (východní Slovensko)
7. Empirické šetření o vlivu a významu tradic zvyků a obyčejů na posilování lokální identity obce Hrubov
8. Závěr
9. Seznam použitých zdrojů
10. Přílohy

Rozsah hlavní textové části: 30 - 40 stran

Doporučené zdroje:

- Beňušková, Z.: Tradiční kultura regionů Slovenska: přehled charakteristických znaků. Bratislava: Veda, 2005.
- Botík, J., Slavkovský, P.: Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska, díl 1 a 2. Bratislava: Veda, 1995.
- Hendl, J.: Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. Praha: Portál, s.r.o., 2005.
- Heřmanová, E., Patočka, J.: Lokální a regionální kultura v České republice. Praha: ASPI, a.s., 2008.
- Šalanda, B.: Folklor, tradice, stereotypy. Praha: UK, 1990.
- Šindelářová J.: Otázky regionální identity. In: Zemědělská ekonomika 48, 2002 (6), str. 263 – 268.
- Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Lucie Kocmánková**

Termín odevzdání bakalářské práce: duben 2011

Vedoucí katedry

Děkan

V Praze dne: 8. 3. 2010

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Nehmotný kulturní potenciál jako zdroj posilování lokální identity" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2011

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Lucii Kocmánkové za její ochotu, čas a odborné rady při vedení této práce.

Nehmotný kulturní potenciál jako zdroj posilování lokální identity

Intangible cultural potential as a source of strengthening of the local identity

Souhrn

Bakalářská práce s názvem „Nehmotný kulturní potenciál jako zdroj posilování lokální identity“ se zabývá otázkou, jak tradice, zvyky a obyčeje ovlivňují lokální identitu, jak se podílejí na jejím utváření a jejím následném posilování. Lokalitou, která je v této práci zkoumána, je obec Hrubov, nacházející se na východním Slovensku, v okrese Humenné. Obec je charakteristická svým venkovským rázem a především se zde odráží tradiční lokální kultura. Teoretická část práce se zabývá problematikou tradiční kultury, jednotlivých tradic, zvyků a obyčejů a charakteristikou obce Hrubov. Empirickou část tvoří výzkum, který poukazuje na to, jak jsou jednotlivé tradice, zvyky a obyčeje dodržovány, jaký mají pro místní obyvatele význam a současně na to, jaký vývoj by se dal očekávat v jejich dodržování u mladé generace v dalších letech. Výzkum ukázal, že tradice, zvyky a obyčeje se v obci stále udržují, byť ne v takové míře jako kdysi, přesto se dá očekávat, že budou dodržovány i nadále.

Summary

The bachelor thesis „Intangible cultural potential as a source of strengthening of the local identity“ deals with the question how traditions, customs and habits influence the local identity, how they participate in formation and resulting strengthening of the local identity. The locality which is studied in this thesis, is the municipality of Hrubov, situated on the East of Slovakia, in district of Humenné. The community is distinguished by the rural character and above all by the traditional local culture. The theoretic part of the thesis deals with problems of traditional culture, individual traditions, customs and habits, and characterization of the municipality of Hrubov. The practical part is formed by a research which adverts to a point, how individual traditions, customs and habits are kept, what sense they have for local people and herewith what progress we can expect in keeping of traditions, customs and habits among young people.

Klíčová slova: nehmotný kulturní potenciál – kultura – lokální kultura – kulturní identita – lokální identita – tradice – zvyky – obyčeje – východní Slovensko

Keywords: intangible cultural potential – culture – local culture – culture identity – local identity – traditions – customs – habits – East Slovakia

Obsah

1. Úvod.....	8
1.1 Vymezení tématu a odůvodnění jeho výběru	8
2. Cíl práce a metodika	9
3. Vymezení teoretického rámce a základního pojmosloví zkoumané problematiky	10
4. Kultura jako součást nehmotného potenciálu lokality	15
4.1 Lokální kultura jako zdroj posilování lokální identity.....	17
4.1.1 Globalizace vs. lokální kultura	18
4.2 Kultura a kulturní dědictví Slovenské republiky	20
5. Odraz tradic, zvyků a obyčejů v regionální a lokální identitě	21
6. Popis zkoumané lokality - obec Hrubov (východní Slovensko).....	25
6.1 Historický úvod.....	25
6.1.2 Vývoj kulturního života v obci Hrubov	28
6.2 Význam zvyků a tradic	28
6.4 Vliv náboženství na dodržování tradic, zvyků a obyčejů	30
7. Empirické šetření o vlivu a významu tradic zvyků a obyčejů na posilování lokální identity obce Hrubov	31
7.1 Analýza a interpretace dat.....	31
7.1.2 Charakteristika respondentů	32
7.1.3 Výzkumné otázky	32
8. Závěr	42
9. Seznam použitých zdrojů.....	44
Seznam tabulek	47

1. Úvod

1.1 Vymezení tématu a odůvodnění jeho výběru

Jako téma své bakalářské práce jsem zvolila nehmotný kulturní potenciál vybrané venkovské lokality, resp. její tradice, zvyky a obyčeje, ovlivňující lokální identitu. Toto téma je zajímavé jak z hlediska historického vývoje, tak z hlediska využití např. v sociálním a regionálním rozvoji lokalit či rozvoji společenství. Zaměřím se konkrétně na obec Hrubov, nacházející se přibližně 20 km od města Humenné, poměrně nedaleko ukrajinských hranic. Tato lokalita je specifická svým venkovským rázem. Na tento aspekt bych se ráda zaměřila a snažila se zjistit, čím je právě zdejší venkovský ráz utvářen a jak se v něm odrážejí místní tradice, zvyky a obyčeje, dodržované v obci.

Významnou roli mezi obyvateli obce hraje náboženství, které velkou část tradic, zvyků a obyčejů ovlivňuje, svou podstatou určuje a zároveň posiluje jejich dodržování. Dále ovlivňuje místní obyvatelstvo výchova, která má nemalý podíl na životy lidí a jejich postoje ve společnosti. Jako příklad dodržování tradic a zvyků mohu uvést oslavu Velikonoc, během nichž jsou tradiční úkony dochovávány a pečlivě dodržované dodnes. Je zde však patrný rozdíl mezi věkovými skupinami. Starší lidé dodržují tradice, zvyky a obyčeje ve větší míře, než generace mladší, která je mnohem více ovlivněna moderní společností.

Důvodem výběru tohoto tématu je pro mě osobně zejména specifická lokalita a osobní vztah k dané oblasti. Mimoto se domnívám, že slouží jako dobrý příklad ke zpracování vybraného tématu, právě díky svému specifickému venkovskému rázu a dodržovaným tradicím a zvykům.

Prostředí této lokality je bez výrazných proměn. Na cizince může působit poněkud zaostale, ale na druhé straně může mít dodržování zvyků a tradic pozitivní přínos pro danou lokalitu ve smyslu zachování onoho specifického rázu. Zdejší nehmotný kulturní potenciál je odrazem života místních lidí, ovlivněného náboženstvím. Podle mého názoru se zde promítá i geografická odlehlost jak od hlavního města, tak od významnějšího blízkého města.

Další vývoj z hlediska lokální identity závisí především na předávání tradic, zvyků a obyčejů dalším generacím a na tom, jak tento nehmotný kulturní potenciál využijí a zda ho budou dále rozvíjet či zapříčiní to, aby se postupem času vytratil. Vytrácení

a nepředávání tradic, zvyků a obyčejů by bylo obrovskou škodou v době globalizovaného světa, zejména z toho důvodu, že lidé mají potřebu hledat sami sebe a svou identitu, spojenou např. s určitou lokalitou.

2. Cíl práce a metodika

Moje práce bude případovou studií¹ konkrétní venkovské lokality. Budu se zabývat otázkou, jak ovlivňují vlivy tradice a zvyky život lidí dané lokality a jak díky nim dochází k posilování lokální identity. Nejdříve budu tedy zjišťovat informace týkající se jednotlivých tradic a zvyků, které se zde dodržují a pak budu zjišťovat především historický původ, význam a smysl těchto zvyklostí a jak tyto tradice, zvyky a obyčeje ovlivňují lokální identitu.

Budu pracovat s teoretickou odbornou literaturou, které je zaměřená na lidové tradice venkova. Práce bude vycházet především z *Encyklopédie ľudovej kultúry Slovenska*, autorů Botíka a Slavkovského. Dále budu čerpat z knihy *Tradičná kultura regiónov Slovenska* autorky Beňuškové, která zde líčí přehled charakteristických znaků jednotlivých tradic a zvyků. Co se týče místních zdrojů, využila bych diplomové práce *Dejiny obce Hrubov* Štefánie Trusákové.

Empirická část se bude opírat o zkušenosti obyvatel Hrubova a zjištění, jak teoretická východiska ověřit a konfrontovat se skutečnými. Zaměřím se na tradice a zvyky, které byly dodržovány. Zároveň se pokusím vysvětlit souvislost časovým vývojem tradic a zvyků z historického hlediska. V souvislosti s cíli empirické části využiji kvalitativních technik výzkumu, zejména polostandardizovaného rozhovoru s několika respondenty starší populace, abych zjistila jejich pohled na dodržování tradic, zvyků a obyčejů a jak tradice, zvyky a obyčeje vnímají v souvislosti s posilováním lokální identity. Následně zjištěné výsledky doplním názory několika mladých respondentů. Jako doplňující technika bude použito terénní šetření formou zúčastněného pozorování o Velikonocích. Cílem rozhovorů bude zodpovězení hlavních otázek tohoto tématu, které jsou zmíněny níže, a získání názoru

¹ Případová studie (*case studies*) je kvalitativní empirickou metodou sociologického výzkumu a zachycuje určitý dílčí jev v jeho vývoji. Zaměřuje se na detailní rozbor a popis konkrétního případu nebo několika málo případů. Poskytuje poměrně velké množství dat získaných od jednoho či několika málo jedinců. Jedná se o zachycení složitosti případu a o popis vztahů v jejich celistvosti. HAVLÍK, R. *Úvod do sociologie*, s. 13–14. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, s. 104.

jednotlivých osob na jednotlivé tradice a na to, jak hodnotí vývoj moderní společnosti, zda se mu snaží spíše vyhýbat nebo ho akceptují.

Hlavní otázky, kterými se budu v souvislosti s daným tématem zabývat, budou následující: Jak jednotlivé tradice, zvyky a obyčeje ovlivňují život a obyvatelstvo v této lokalitě? Jaký vliv má na tyto tradice, zvyky a obyčeje náboženství? Jakým způsobem ovlivňuje moderní společnost život v této lokalitě a jaký má vliv na dodržování zdejších tradic, zvyků a obyčejů? Jak dodržování tradic, zvyků a obyčejů vnímají rozdílné věkové skupiny?

3. Vymezení teoretického rámce a základního pojmosloví zkoumané problematiky

Tato případová studie bude používat několik odborných pojmů, které je nutné předem vymezit a vysvětlit. Mezi klíčové aspekty tohoto tématu patří kultura, venkovská společnost, ruralita a identita, resp. identita lokální (regionální).

Kulturou rozumíme činnosti a aktivity člověka, jimiž se projevuje ve společnosti a tímto způsobem se s ní zároveň identifikuje. Kulturu tak lze definovat jako komplexní celek, zahrnující způsoby cítění, myšlení a činností, poznání, víru, umění, morálku, zákony, obyčeje a ostatní způsobilosti a zvyklosti, které jsou lidmi osvojovány procesem socializace. Výsledkem je sdílení kultury sloužící ke spojení jednotlivců a skupin v určitém kulturním společenství a jejich zakotvení uvnitř společnosti. Kulturu dělíme na materiální, která představuje hmotné výtvořky jako výsledky lidských sociálních činností a na kulturu duchovní, zahrnující duchovní bohatství jako ideje, zvyky, instituce, symboly, představy, hodnoty, umění, vědu, filosofii, náboženství, právo a morálku. Všechny činnosti, jednání, naučené způsoby, převzaté postoje, hodnotový systém a znalosti jsou přijímané v určité pospolitosti a jsou nadále předávány dalším pokolením [Hudečková, Lošťák 2005: 19–20].

Kultura není vrozená, ale naučená a je zároveň kolektivním lidským výtvořem. Vzniká, přetváří se a je přenášena ve formě kulturního dědictví v rámci socializace. Mezi další charakteristiky kultury patří bezesporu její adaptace na vnitřní i vnější změny, tomuto procesu říkáme akulturace, kdy dochází k přejímání kulturních prvků z vnějšího prostředí [Geist 1992: 198–199].

Specifičnost kultury je vytvářena na základě čtyř prvků. První z nich je stupeň vývoje lidské tvořivosti, jak je získáván a utvářen praktickou a intelektuální schopností, dále mravním chováním a estetickou schopností. Jako druhý faktor vystupuje proces zdokonalování člověka přetvářením jeho okolí pro vyšší rozvinutí způsobu svého života. Třetím faktorem je vědomé přijetí světonázorového, etického a estetického výkladu stejně vytvořeného duchovního života sociálních skupin lidí a v neposlední řadě je nutné dosáhnout stupně shody lidského jednání se zákony objektivní reality. Sociální útvary a kultura jsou vzájemně závislé, kultura je výtvorem i výrazem určitého sociálního útvaru a je podmínkou k jeho dalšímu vývoji [Geist 1992: 198–199, 201].

Lokální kultura je relativně autonomní, regionálně, časově i prostorově vymezený kulturní systém zahrnující obyčeje, zvyklosti a mravy a podílí se na vytváření lokální identity. Někdy se tento pojem používá jako synonymum místní kultury v úzkém pojetí regionálních specifik kulturního života [Velký sociologický slovník 1996: 552].

Lokální kultura je tvořena materiálními i nemateriálními kulturními prvky, v různé míře folklórem, zvyklostmi či různými kombinacemi prvků lidové i populární (masové) kultury. L. Zemánek charakterizuje lokální kulturu jako „*stav kultury a jejích složek v prostorově omezeném rámci a čase*“. Další autoři jako L. Holý a V. Soukup podobně definují lokální kulturu jako „*kulturně historický a geograficky specifický kulturní systém. Lokální kultury existují jako relativně autonomní, regionálně, časově i prostorově omezené kulturní systémy, zahrnující artefakty, obyčeje, mravy, zákony, tabu a ideje typické pro členy určitého lokálního společenství*“ [Heřmanová, Patočka 2008: 63].

Kulturní kapitál představuje soubor kulturních hodnot, idejí či jiných duchovních výtvorů. Podmiňuje životní projevy lidí a jejich identifikaci s vlastní kulturou i kulturou původem ze zdrojů mimo dané území. Stimuluje procesy zakotvené v socializaci a akulturaci i procesy sociální a kulturní změny [Velký sociologický slovník 1996: 474, 815].

Výrazem kulturní kapitál můžeme označit rovněž přínos vzdělání, vědění, statusu a kulturní úrovně, který jeho nositelé využívali podobně jako ekonomických kapitál k zajištění dlouhodobých sociálních výhod [Harrington 2006: 424].

Kulturní kapitál je do značné míry odrazem kulturní kvality prostředí, v němž jedinec vyrůstá. Zahrnuje v sobě vědomosti a dovednosti, rodinný původ a status rodiny, verbální obratnost, sociální inteligenci, všeobecný kulturní rozhled apod., nezbytné k dosažení určité sociální pozice. Pojem zavedl P. Bourdieu a klasifikoval ho na tři

základní složky – inkorporovanou, zahrnující soubor dovedností a schopností osvojených v průběhu socializace, objektivní (reprezentovanou knihami, uměleckými předměty, či nástroji vědeckého zkoumání) a institucionalizovanou, která dokládá naše dosažené vzdělání. Dochází k časté záměně pojmů „kulturní kapitál“ a „kulturní potenciál“, kterým máme na mysli za určitých podmínek využitelné zdroje rozvoje společnosti v oblasti kultury, a to zejména možnosti lepšího využití lidského potenciálu, využití kulturního dědictví a efektivního využívání kulturní infrastruktury. [Heřmanová, Patočka 2008: 51–52].

Venkovská společnost je prostředím méně umělým, méně přetvořeným a současně méně poznamenaným kulturou moderní společnosti. Má tudíž blíže k přírodě než k městskému prostoru. Venkov si zachoval jisté svébytné kulturní rysy, projevující se v institucionalizovaném i organizovaném jednání venkovanů, v jejich symbolické komunikaci a jejich normativní subkultuře. Je však nutné podotknout, že tradiční venkovské prostředí dnes v relativně čisté podobě v Evropě již neexistuje. Pro teoretické vymezení venkovské společnosti můžeme uvést následující čtyři roviny. Jedná se o fyzický prostor venkova jakožto geograficko-demografického celku, kde převažují přírodní porosty či otevřená krajina a významnou roli hraje klima a počasí. Charakteristickým rysem může být také nízká hustota zástavby a osídlení, popř. nekompletní technická infrastruktura. Další rovinu tvoří faktor času a konkrétně jeho cyklické pojetí v souvislosti s přírodou a jejím koloběhem. Třetím aspektem je venkovská subkultura, která se projevuje opět sepejetím s přírodou, nedůvěrou ke změnám a naopak důvěrou v lokální záležitosti. Zbývajícím faktorem je rovina venkovské sociální struktury, kde venkov tvoří sociální kategorii, vykonávající sociální role založené na tradici a tradičních projevech [Hudečková, Lošťák 2005: 85, 87–89].

Nelze určit přesnou hranici mezi venkovskou a městskou lokální kulturou. V současné době dochází často k prolínání venkovských a městských území. Rozdílným aspektem obou kultur je však vyšší sociokulturní heterogenita měst a jejich funkce kulturních a inovačních center, ovlivněných populární kulturou a globalizačními tlaky. Na venkově naopak hraje stále významnou roli tradiční lidová kultura související s větší konzervativností venkovské lokální kultury [Heřmanová, Patočka 2008: 65–66].

S venkovskou společností koresponduje pojem ruralita zahrnující mnoho prvků, typických pro venkov, který tvoří prostor sociálního lidského života, kde se odráží tradiční systém hodnot a vzorů chování. V současné době je však nastolena tzv. základní otázka

rustální sociologie, zda má venkovská společnost šanci vyvíjet se podle vlastního schématu s vlastním systémem hodnot, či je odsouzena k opožděnému kopírování vývoje města coby reprezentanta moderní, industriální společnosti. Odpověď na tuto otázku máme a venkovská společnost je schopná se vyvíjet podle vlastního vzoru, jestliže si zachová vlastní sociální identitu a svůj vlastní vzor uplatní v boji s městem [Hudečková, Lošťák 2005: 90–91, 101, 105].

Na pojem identita můžeme nahlížet z různých pohledů. V obecném slova smyslu se jedná o sebedefinici, spjatou s tradicí jako způsobu předávání vzorů chování určité kultury. Ve své práci se zaměřím konkrétně na identitu lokální, spjatou s určitým místem. Tento typ je řazen mezi tzv. kolektivní identitu, zahrnující mimo jiné identitu sociální, národní, případně evropskou. S touto problematikou souvisí zároveň pojetí mnohvrstevnosti identity jedince v moderní společnosti. Kolektivní identita plní integrační funkci, čímž u jedince vytváří pocit sounáležitosti mezi členy dané komunity. Je přirozenou lidskou potřebou patřit k určitému celku v závislosti na příslušnosti k území, etnické či jazykové skupině, ideologii, kultuře apod. Často však dochází ke konstruování většího množství identit současně v rámci jednotlivých okruhů, jakými mohou být obec, profese či politická orientace. Každý jedinec si sám vytváří mnohvrstevnost navzájem odlišných identit, které se mohou doplňovat, nebo jsou naopak v rozporu [Šindlářová 2002: 263–264].

Musíme rozlišovat pojem identita a identifikace. Identifikací rozumíme proces, kterým se utváří individuální já. Člověk od svého narození prochází identifikačními procesy, prostřednictvím nichž se identifikuje s blízkými osobami (rodiči) v jeho okolí. Rodiče jsou klíčovými aktéry, ovlivňující svého potomka. Velkou roli hraje autorita plynoucí z výchovy potomka. Později tento vnější vliv směřuje také ze strany vychovatelů, učitelů apod. Tak se dítě postupem času vzdaluje od rodičů. Pro svobodu člověka je nezbytná možnost identifikovat se s mnoha různými skupinami. V opačném případě dochází ke ztrátě osobní identity, pokud se člověk stane součástí jednotně jednajících masy. [Kubátová 2008: 38–39]

Otázka identity souvisí s pluralitou společenství, ve kterém se člověk pohybuje. Osobní identita člověka se projevuje jeho jednáním a zároveň se jím utváří. Každý jedinec potřebuje k utváření své osobní identity svobodnou spolupráci s druhými lidmi. Identita člověka je ovlivňována univerzalismem, světovým názorem a veřejnými výklady světa, s nimiž se lidé často identifikují. V důsledku toho však ztrácejí možnost vytvářet svou

identitu. Identita každého z nás je určitým způsobem jedinečná, osobitá a subjektivní. Je současně svobodou i nutností rozhodovat se a mít možnost volby. Identita je produktem vzájemnosti vztahu mezi jedincem a společností. Rozlišujeme dva typy identity: identitu subjektivní a sociální. Subjektivní identita se projevuje ve vztahu k bezprostřednímu okolí, kde probíhají konkrétní komunikace. Na druhé straně sociální identitu najdeme v projevech typizované životní situace, dále než je bezprostřední okolí člověka [Kubátová 2008: 39–41].

S otázkou identity je spojen s procesem socializace, během něhož si člověk uvědomuje sebe samotného a orientuje se ve vlastní kultuře. Od narození vstřebává vlivy z okolí. Socializace je pojívem mezi jednotlivými generacemi. Kulturní prostředí, kde vyrůstáme, má bezprostřední vliv na naše chování, stejně jako interakce s druhými lidmi. Socializace je tak nezbytným základem pro vytváření naší vlastní individuality a svobody [Giddens 1999: 39, 60].

Kulturní identitou rozumíme identifikaci člověka s konkrétními postoji, návyky, tradicemi, hodnotami, interpretacemi, způsoby myšlení, cítění a způsoby chování konkrétního společenství. Dříve se kulturní identita vymezovala většinou prostřednictvím národní identity, v současnosti se do popředí dostává stále více identita regionální a lokální, vycházející z přirozeného historického, geografického a sociálně-kulturního vymezení konkrétního lokálního společenství jako nositele kulturních hodnot [Konceptia starostlivosti o tradiční ľudovú kultúru 2006: 9].

Lokální společenství je základním prvkom sociální struktury a je představováno obcí, která disponuje určitým územím a tvoří poměrně uzavřený systém – lokální strukturu. Klíčovou roli v otázce lokálního společenství hraje prostor a místo, kde žijeme a kde se utvářejí vztahy s okolím. Dům či byt, kde žijeme je naší soukromou historií, je spojený s rodinou a naším osudem a pomocí socializace a výchovy dochází k vytváření regionální identity. Ideální lokální společenství by mělo mít zhruba 5000 členů. V současnosti takové společenství umožňuje vytvářet bezprostřední vztahy a udržovat osobní kontakty. Institucionální rámec každého lokálního společenství je vytvářen např. nemocnicí, školkou, školou, pracovištěm, kostelem, hřbitovem apod. Rozvoj průmyslové civilizace svým vlivem vynucuje změny, ovlivňující lokální struktury a ohrožující existenci jejich společenství. V důsledku ekonomických procesů dochází k migracím a stěhování vesnického obyvatelstva vytváří nový typ sociální struktury. Pro lokální společenství je

charakteristickým znakem omezený počet aktérů a osobní interakce, probíhající mezi nimi. Členy takového společenství spojují společné cíle [Szczepański, Śliz 1–2].

4. Kultura jako součást nehmotného potenciálu lokality

Ve třetí kapitole byl vymezen teoretický rámec zkoumané lokality včetně vysvětlení pojmu „kultura“ a jejího základního rozdělení na hmotnou a nehmotnou. V této práci se zaměřím pouze na nehmotnou část kulturního potenciálu konkrétní lokality obce Hrubov. Nejprve je však třeba blíže nastínit, co všechno nehmotný potenciál zahrnuje. Při zkoumání lokality obce Hrubov se zaměřím na nehmotný kulturní potenciál tvořený tradicemi, obyčejí a zvyky. Všechny tyto jevy se odrážejí v kultuře dané lokality a ovlivňují lokální identitu obce.

Pojem kultura lze pochopit v několika odlišných významových rovinách. První se vztahuje k lidským aktivitám, které ekonomicky organizují využití přírodního potenciálu, druhá souvisí bezprostředně se socializací jakožto procesu kultivace člověka. Třetí je pak spojena s kvalitou mezilidských vztahů a v neposlední řadě je kultura vztažena ke kultuře duchovní, náboženské a k ideologiím [Heřmanová, Patočka 2008: 9–10].

Nehmotný kulturní potenciál je součástí kulturního dědictví, které je například P. Howardem definováno jako „*vše, co lidé chtějí zachovat, včetně hmotné kultury a přírody*“. Podmínkou pro definici určitého fenoménu kulturního dědictví je proces identifikace jedince a společnosti s tímto fenoménem. Nedílnou součástí kulturního dědictví je zároveň podíl jedince a společnosti na vytváření fenoménu a jeho zachování a předávání dalším generacím [Howard 1997: 1; 6].

Podle V. Soukupa je kulturní dědictví definováno jako „*konfigurace prvků, sociokulturních hodnot, norem, kulturních vzorců a idejí jakožto trvalých kolektivních vlastnictví a všeobecně sdílených výsledků materiální a duchovní činnosti členů určité kultury předávaných následujícím pokolením jako specifický typ dědictví*“ [Soukup 1993: 92].

Kulturní dědictví je zdrojem identity obyvatel dané lokality. Trvalá a vizuální přítomnost kulturního dědictví zpřístupňuje jak základní charakteristiky lokality, tak její význam a historii. K zachování kulturního dědictví je nutná péče o sociokulturní potenciál místa, zahrnující i veřejný zájem, který může sehrát podstatnou roli v podpoře či devastaci kulturního dědictví. Investice do sociokulturního kapitálu je pak významným rozvojovým faktorem. Kulturní potenciál daného území se projevuje svými specifickými podmínkami

životního stylu, specifickými rysy lokální kultury a specifickým působením tradic a inovací na přítomné kulturní skupiny. Podmiňuje rovněž schopnost a možnost vývoje kultury určité komunity na daném území, ovlivněné demografickými a sociálními podmínkami. Klíčovou rolí ve vymezení fenoménu sociokulturního potenciálu hrají „aktéři“ hodnotvorných činností a jejich vlastní schopnosti reprodukce v rámci stávajícího sociokulturního systému. Mezi základní charakteristiky patří osobnostní rysy populace, projevující se v kulturních vzorech, ve stylu života, ve vztahu ke kulturnímu dědictví a tradicím i v úsilí o regulaci přírodního a životního prostředí, ve schopnosti přijímat inovace a využívat i jiné než vlastní kulturní hodnoty, normy a standardy. Dále na sociokulturní potenciál působí vnější faktory, projevující se difúzí kulturních hodnot, norem a vzorů z jedné skupiny, příp. společnosti do skupiny druhé [Matějů, Žák 2002: 80–81].

Kulturní identita jako reflektované vědomí jednotlivce či sociální skupiny je určována řadou faktorů jako jsou genetické dispozice, sociální a přirozené prostředí, kam můžeme zahrnout rodinu, venkov, město, krajinu, podnebí. Všechny tyto faktory jsou ovlivňovány konkrétními politickými a ekonomickými podmínkami a jsou předávány ve formě náboženských zkušeností či tradovaných představ na další generace. Identita se odvolává na minulost do té míry, že se člověk snaží poznat a akceptovat kulturní paměť v pozadí historických souvislostí. S kulturní pamětí se setkává člověk od svého narození, když se učí jednotlivá slova a poznává jejich obsah. Historická a kulturní paměť se nachází jak v psaném či mluveném slově, tak v určitých sociálních a politických tradicích, v etnických a kulturních podmínkách, architektuře, hudbě, kuchyni a rovněž i ve způsobech chování [Stoličná 2004: 25].

Kultura jako součást nehmotného kulturního potenciálu je v současné době ovlivněna populární a masovou kulturou, charakteristickou širokou a početně velkou skupinou svých nositelů, vymezených sociální heterogenitou a propojených převážně neosobními vztahy. Je představována těmi formami kultury, které vznikaly od poloviny 20. století a byly následně zkomercializovány zejména prostředky masové komunikace. Kriticky na pojetí masové kultury nahlízejí např. manželé Hartlovi, autoři *Psychologického slovníku*, kteří chápou masovou kulturu jako „*nespokojenost jejích uživatelů s existující úrovní umění, literatury, jazyka a kultury vůbec, dále nespokojenost s tím, že postavení kultury ve společnosti ztrácí na významu a že stále narůstající část populace se jeví jako*

nestrukturovaná apatická masa. Příčinou tohoto stavu pak vidí v rostoucí úloze a dopadech prostředků hromadné komunikace, zejména komerční televize“ [Hartl, Hartlová 2000: 282].

4.1 Lokální kultura jako zdroj posilování lokální identity

Nehmotnými prvky lokální kultury máme na mysli převažující způsob života, náboženský a spolkový život, tradiční zvyky a oslavy a ostatními nemateriální složky lokální kultury. Jednotlivé lokální kultury se odlišují různou mírou tradicionality a současně různou schopností přijímat cizorodé prvky, nové myšlenky či postupy. Obecný způsob života se jako lokálně specifická hodnotové orientace projevuje např. v preferovaných volnočasových aktivitách, volebních preferencích apod. Náboženský a spolkový život je určován historickými tradicemi, generačním kulturním přenosem hodnot a procesem sekularizace obyvatelstva. Spolkový život je patrný v místech, kde náboženský život dnes zcela vymizel. Může nahradit náboženský život a stát se tak integračním faktorem, případně oživit některé místní tradice. Mezi aktéry spolkového života patří např. oficiální zájmová uskupení jako hasiči, myslivci apod., dále místní tělovýchovná jednota i další neformální seskupení obyvatel [Heřmanová, Patočka 2008: 79, 82].

V lokální kultuře jsou zastoupeny rovněž ostatní nemateriální složky, kam řadíme nářečí, lidovou slovesnost a místní pověsti, lidové písně, tradiční místní tance, používaná místní jména a pomístní názvy i typická osobní jména a rodová příjmení [Heřmanová, Patočka 2008: 82].

Podoba lokální kultury do značné míry závisí na celkové vzdělanosti, potřebách a hodnotových orientacích místního obyvatelstva, na převažujících vzorcích chování, tradicích, historických kontextech a jiných faktorech, tedy na kvalitě sociálního prostředí dané lokality. Jmenované faktory se odrážejí jak na celkové kvalitě života obyvatel, tak v počtu a působení jednotlivých sociálních aktérů v oblasti podpory a tvorby lokální kultury. Pod pojmem sociální aktér rozumíme nositele, iniciátora a realizátora určité činnosti. Ve většině případů se jedná o jedince, ale aktérem lokální kultury mohou být i nejrůznější sociální uskupení v podobě neformálních či institucionalizovaných skupin, reprezentující zájmy významné části obyvatel. Nejvýrazněji se projevuje spontánní spolková činnost, vycházející z vnitřní potřeby seberealizace, z vnitřního přesvědčení, společných zájmů a také z lokálního patriotismu obyvatel. Významnou roli v lokalitách

sehrávají tzv. solitéři, kteří jsou schopni ovlivnit chování a smýšlení ostatních lidí lokálního společenství, přimět je k určité aktivitě nebo je nadchnout pro určitý společný cíl či zájem. Mezi další významné lokální aktéry můžeme zahrnout zájmové kroužky a taneční, pěvecké či divadelní amatérské soubory, zřizované nejčastěji při místní škole, které usilují o zachování či obnovení místních tradic a povznesení lokálního kulturního života [Heřmanová, Patočka 2008: 82].

Duchovní základ ovlivněný tradicí je významným aspektem pro existenci lokální kultury. Žádné kulturní jevy ani subjekty na lokální úrovni nevzniknou samy od sebe, ale jsou přímo nebo nepřímo utvářeny na základě společenské, politické a ekonomické situace územně nadřazeného celku. V případě nevýhodných výchozích podmínek hraje aktivita místních obyvatel klíčovou roli, je totiž schopna takové podmínky vyrovnat, dokonce překrýt a ty výhodné z nich využít a znásobit. Obecným předpokladem pro zachování lokální kultury je však míra lidské potřeby kultury a schopnost ji nejen pasivně konzumovat, ale i aktivně vytvářet [Zemánek 2003: 137].

4.1.1 Globalizace vs. lokální kultura

V souvislosti se současnou technologickou globalizací, šířením masové a populární kultury a se změnami hodnotové orientace lidí lze očekávat, že v blízké budoucnosti tyto jevy zasáhnou lokální společenský život a ovlivní podobu a potřebu „živé“ lokální kultury, především na venkově. Poptávka po kulturním vyžití pak bude směřována a uspokojována zejména ve městech s vyšší kulturní vybaveností. Vývoj kulturního života na lokální úrovni bude zřejmě mít nejrůznější průběh. Na jedné straně se najdou obce, kde dojde k dalšímu úpadku stavu lokální kultury a na straně druhé lze předpokládat i opačné vývojové trendy, směřující k obnovení či vytvoření nových tradic, které se vážou k místu či obci, k oživení lokální kultury, posílení sociokulturní a lokální identity [Heřmanová, Patočka 2008: 84].

Podle A. Giddense jsou v důsledku globalizace dosud rozmanité kultury a různé formy civilizace nahrazovány jedinou kulturou, resp. civilizací moderní průmyslové a silně konzumní společnosti, přičemž výsledkem je určité tíhnutí stále většího počtu lidí k podobnému až identickému, univerzálnímu životnímu stylu, který tito lidé považují za přirozený. Z. Baumann předpokládá, že kulturní integrace Evropy bude směřovat k vzájemnému respektování jednotlivých kultur, poznávání, toleranci a obohacování

v souvislosti se zachováním existující kulturní rozmanitosti. Cílem by tedy měla být multikulturně rozmanitá jednotná společnost. Nastává tak období možné revitalizace lokálních kultur, které si dodnes zachovaly určitou minimální úroveň zakotvenosti v určitém území, určitou úroveň „živé“ lokální či regionální kultury a vlastní regionální mentalitu, odrážející vlastní, tradiční vnímání kulturně historických a přírodních hodnot i odlišností dané lokality [Heřmanová, Patočka 2008: 86–89].

V současnosti roste zájem o nehmotné kulturní dědictví a prvotní příčinou tohoto jevu je touha po jeho záchraně. V důsledku globalizace je ohroženo kulturní dědictví uniformitou kultur. Jevy, které se dříve označovaly jako „tradice“, jsou dnes nově interpretovány jako „kulturní dědictví“. Jak uvádí Z. Stránský, kulturní dědictví se neváže pouze na hmotnou kulturu, ale především na duchovní, kulturní vědomí a povědomí [Janeček 2006: 2; 5].

Pro fungování kultury je nezbytná pomoc ze strany politiky, na druhé straně i politika potřebuje kulturu. Vzájemný vztah kultury a politiky musí vycházet na straně politiků z respektování svobody tvorby a šíření kulturních hodnot a rovněž pochopení materiálních potřeb pro další existence a rozvoj kultury. Od tvůrců a šířitelů kultury je pak vyžadováno pochopení nástrojů a možností politiky pro zabezpečení přiměřených podmínek na důstojnou existenci kultury jako jedné ze základních společenských potřeb. Prioritním strategickým cílem kulturní politiky na Slovensku je změna vztahu společnosti ke kultuře a místu v životě společnosti z toho důvodu, že kulturní potřeby nemají ve společnosti příliš výrazné postavení [Chrustová 2007: 7].

Kulturní politika je strategií kroků a postupů s cílem včlenit kulturu do společenského života. V průběhu 90. let 20. století bylo společným bodem kulturní politiky hledání vlastní kulturní identity [Koncepcia starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru 2006: 10–11].

Vývoj současné kultury se potýká zejména s problematickou otázkou vztahu moderního člověka k folklóru a lidovému výtvarnému projevu minulosti. Je nutné si uvědomit, že interpretace folklórního dědictví a dnešní využití lidového výtvarného projevu minulosti úzce souvisí s chápáním jejich soudobosti. Zatímco na jedné straně se jedná o vztah k dědictví lidové tradice, na straně druhé hraje roli soudobá amatérská tvorba v souborech. Nová tvorba souborů lidových písní a tanců ve většině případů nevzniká bez znalosti tradice a lidového odkazu [Jančář 1964: 23–24].

4.2 Kultura a kulturní dědictví Slovenské republiky

K multikulturní pestrosti tradiční lidové kultury přispěly bezesporu regionální rozdíly na území Slovenska, závislé na přírodních podmínkách, odlišném pracovním zaměření a náboženském vyznání obyvatel. Z tohoto důvodu je tradiční kultura významným nositelem kulturních hodnot a zároveň odrazem lokální identity, zdrojem historického povědomí, vzdělanosti i občanské soudržnosti. V globalizovaném světě však čelí hrozbě zániku, proto je stále více zdůrazňována nutnost zachování kulturního dědictví jako významné složky identity národa, společnosti i jednotlivce. Mimo jiné je považována za jednu ze základních podmínek trvalého rozvoje. Mezi klíčové faktory uchovávající kulturní identitu, které se projevují v primárním, přirozeném prostředí, patří úcta k rodinným tradicím a vztah k národním tradicím a identitě. Dále na identitu působí faktory projevující se v sekundárním prostředí, kde amatérští umělci, dobrovolníci a instituce interpretují, imitují či revitalizují jevy tradiční kultury. Musíme si uvědomit, že zachovávání tradiční kultury v původním prostředí je výlučně dobrovolnou záležitostí. Vývoj tradiční lidové kultury výrazně ovlivňují folklorní soubory a skupiny, angažující se ve většině případů jako nezisková sdružení. Zároveň se podílejí na propagaci regionální kultury na domácí půdě i v zahraničí [Konceptia starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru 2006: 2-4].

Slovenské kulturní tradice se podobně jako v ostatních zemích střední Evropy vyznačují velkou mírou plurality. Tradiční lidová kultura byla zprvu formovaná přírodním prostředím a v důsledku historického vývoje byla vystavována působení nejrůznějších faktorů, zejména pak heterogennímu etnickému a náboženskému charakteru krajiny země a socioekonomických trendům, způsobených polohou Slovenska na okraji politických uskupení Uherského království, Rakouska-Uherska a Československé republiky. Největší rozkvět zaznamenala tradiční lidová kultura v 19. století a ve střední Evropě se tento trend udržel ještě v první polovině 20. století, zatímco v západních zemích začala tradiční kultura upadat vlivem postupné industrializace a urbanizace. Slovensko až do 1. světové války patřilo k typickým agrárním zemím s preindustriálním socioekonomickým systémem, což se odrazilo na stabilitě forem a typů materiálních artefaktů i norem a vzorů lidského chování v sociální a duchovní sféře života na rodinné, lokální případně i regionální úrovni [Stoličná 2004: 26].

Na Slovensku se v průběhu historického vývoje zformovala identita jednotlivých sociálních a kulturní komunit na úrovni regionální členitosti a důkazem toho je bohaté kulturní dědictví, které přetrvalo navzdory mnohým destruktivním tendencím v období totality, kdy byla zavedena cenzura a docházelo k řízení kultury shora ze strany státu, k selekci kulturního dědictví a tvorby nových hodnot založených na ideologických kritériích. Ještě před pádem komunistického režimu v Československu vzniklo neformální hnutí na záchranu a obnovu životního prostředí, kulturního dědictví a tvůrčí umělecké svobody. V současné době Slovensko prochází obdobím postupné transformace ekonomického systému, veřejné správy, politického systému a celospolečenské struktury. Setkáme se však s odděleným vnímáním ekonomicko-sociální sféry a kultury. Kultura není pojímána jako jedna z prioritních hodnot a základní existenční potřeba. Tím pádem jsou investice do kulturní sféry považovány za ekonomicky neproduktivní, přičemž je opomíjena skutečnost, že kultura se podílí na vytváření nejen duchovních, ale i ekonomických a sociálních hodnot [Konceptia starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru 2006: 7–8].

Přestože kultura není zatím začleněna mezi prioritní hodnoty slovenských občanů, je kulturní dědictví v deklaraci o jeho ochraně definováno jako „*nenahraditeľné bohatstvo štátu a jeho občanů, dokladem vývoje spoločnosti, filozofie, náboženství, vědy, techniky, umění, dokumentů vzdělanosti a kulturní úrovně slovenského národa, jiných národů, národnostních menšin, etnických skupin a jednotlivců, kteří žijí či v minulosti žili na území Slovenska.*“ Podle této deklarace je ochrana kulturního dědictví veřejným zájmem, na jehož uskutečňování a zabezpečování se podílí stát i samospráva [Deklarácia Národnej rady SR o ochrane kultúrneho dedičstva (č. 91/2001 Sb.)].

5. Odras tradic, zvyků a obyčejů v regionální a lokální identitě

Každý region má své charakteristické rysy dodržování tradic, zvyků a obyčejů, které se formovaly na základě působení geografických, etnických či náboženských podmínek. Tradiční kultura představuje jádro lidové kultury a zároveň kulturu zděděnou z minulosti. Jedná se o uzavřený systém víceméně ustálených jevů jako součást kulturních hodnot, které příslušné společenství uznává a se kterými se identifikuje v čase a prostoru [Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1995: 949].

Lidová kultura byla zejména v minulosti významným zdrojem národní kultury a národních tradic. Tradiční lidová kultura je pak jednou z podob lidové kultury a označuje venkovskou kulturu v období od počátku 18. století do poloviny 19. století. Lidová kultura má rovněž zastoupení v soudobé zlidovělé kultuře a folklóru. Některé prvky tradiční lidové kultury přežívaly jako fragmenty ještě dlouho po svém rozkvětu a objevují se v několika tzv. živých národopisných oblastech dodnes. Mezi nehmotné projevy lidové kultury patří lidová slovesnost, tanec, hudba, hry, obřady, obyčeje a zvyky, výrobní technologie apod. Lidová kultura je pak nositelem místně a regionálně vymezených zkušeností každodenního materiálního a duchovního života, povědomí sepětí s určitým místem, regionem či státem jako projevem kulturní identity [Heřmanová, Patočka 2008: 27–28].

Tradice přenáší kulturní hodnoty kolektivního vědomí z generace na generaci. Nezahrnuje však všechno, co předešlé generace vytvořily, je výběrem idejí, kulturních vzorů a pravidel, které představují kolektivní normy a společenství je chápe jako stále aktuální. Jedná se o vědomý proces napomáhající zabezpečení existence určité společenské jednotky. Tradice jsou určitým kulturním vzorem, v kolektivním vědomí neměnné a zabezpečují kulturní kontinuitu. Na druhé straně musí čelit případným inovacím a neustálé modernizaci společnosti, čímž je nucena se adaptovat v daných podmínkách. Pokud tradice ztratí schopnost adaptace, udržuje se v kolektivní paměti jako potenciální vzor. Rozlišujeme tradice skupinové, lokální, regionální a etnické [Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1995: 949].

Obyčej je tradicí určený způsob společenského chování lidí, který je současně všeobecně přijatý, rozšířený a ustálený. Uplatňujeme ho v opakovaných situacích každodenního života a zejména při významných příležitostech. Obyčeje tvoří součást systému komunikace ve společnosti a jsou nezbytné pro život člověka jako sociální bytosti. Zachovávaní obyčejů přináší pocit jistoty a porozumění a zároveň plní integrující funkci i funkci odlišování se od ostatních. Mimo jiné zabezpečují kontinuitu kultury, přenos společenských zkušeností a hrají důležitou roli v socializaci člověka. Rozlišujeme obyčeje rodinné, kalendářní, pracovní, společenské a právní. Pojem „obyčej“ je v hovorovém jazyce často nahrazován pojmem „zvyk“. V odborné terminologii je však obyčej významově širší a lze jím označit i obřadové zvyklosti [Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1995: 560–561].

Zvyklosti se vyznačují častým opakování stejného chování či jednání, jež se postupně stává charakteristickým pro určitou lokální skupinu lidí, doprovázený určitým místním významem a svými příčinami. Mezi zvyklosti řadíme zvyky lidové, vycházející z původní lidové kultury i zvyky moderní související s tzv. populární kulturou jako poslech populární hudby, vítání občánků, jídelní zvyky, trávení volného času apod. [Heřmanová, Patočka 2008: 64].

Není výjimkou, že na Slovensku dosud existuje spolužití více generačních rodin, kde nejstarší generace přebírá část výchovy svých vnuků a pravnuků, aby se jejich rodiče mohli naplno věnovat své pracovní náplni, a navíc podporuje ekonomicky mladou rodinu. Dospělé děti opouštějí své rodiče a prarodiče většinou až ve chvíli, kdy se rozhodnou osamostatnit. Mimo jiné přetrvala také příprava stravy nejstarší matkou pro všechny členy rodiny spolu se společným stolováním a konzumací jídla. Členové rodiny jsou zvyklí pomáhat pracovně, tak finančně či prostřednictvím služeb. Rodinné obřady a oslavy jako narození dítěte, křest, svatba a úmrtí jsou často realizovány v širokém okruhu pokrevního a duchovního příbuzenstva [Rusnáková, Stoličná 2000: 29].

Jedním z odrazů faktu, že rodina je spjata silnými vazbami, je zvyklost společného stolování. Stůl samotný byl považován za kultový prostor. Stravovací návyky byly doprovázeny určitými pravidly chování, jako např. umývání rukou před jídlem a společná modlitba před a po jídle. Můžeme se rovněž setkat s pokrmy, kterým se připisuje rituální význam. V období Vánoc se kladl největší důraz na přípravu Štědrovečerní hostiny. Tradiční součástí štědrovečerní večeře je postní polévka z kysaného zelí, luštěnin a sušených hub. Pro většinu území Slovenska je typické drobné pečivo (tzv. bobal'ky), které se podávají spolu s mlékem a mákem. Regionálně typickým pak je tzv. kračun, který byl původně kulatým rituálním koláčem. Těsto bylo připravováno z mnoha různých přísad jako obilnin, luštěnin, lněných semínek, česneku, petrželové natě, dokonce posvěcených bylinek či posvěcené vody a měl rodině zabezpečit dobrou úrodu, zdraví a požehnání. Ve středověku se pod vlivem církve rozšířila konzumace oplatek jako symbol hostie. Oplatky se konzumují dodnes s medem jako první chod štědrovečerní večeře [Rusnáková, Stoličná 2000: 113 – 114].

Mezi katolíky a pravoslavnými byl dodržován půst a proto hlavní chod tvořily ryby, původně jen osolené či vařené, v průběhu 20. století se postupně začali ryby smažit na oleji a podávat se zeleninovým salátem. Tradiční místo na štědrovečerní tabuli zaujímala také

pálenka, grog nebo svažené víno. Na první a druhý svátek vánoční se vařila zejména masná jídla. V mnoha případech byly podávány podobné chody na Silvestra a Nový rok, zejména jídla zaručující prosperitu hospodářství. V období od svátku Tří králů až po Popelčíní středu se slaví fašiangy, kdy bývalo zvykem, že mládenci chodili koledovat v maskách poslední neděli v tomto období. Dostávali jako „výslužku“ různé potraviny, především vajíčka, slaninu, klobásu a pálenku. Po koledování následovala hromadná hostina, kde se připravovali smažená vejce na tuku ze slaniny a smažené pečivo, které se běžně peklo i v domácnostech během fašiangového období. Konzumace vaječných jídel a smaženého pečiva měla prosperitní funkci. Bezpochyby největším křesťanským svátkem jsou Velikonoce. Na Velikonoční neděli končí období půstu a charakteristickým zvykem je konzumace pokrmů, které byly ráno posvěcené na mši, jako např. klobásy, uzené maso, sýr, koláče a vajíčka. Tradičním velikonočním pokrmem jsou právě vajíčka jako symbol nového života a plodnosti. Pro východní Slovensko je typická tzv. hruška z vajec a mléka a paska, jejíž název je odvozený od židovského velikonočního svátku „pésach“. Kulatý tvar pasky symbolizoval slunce a nový život. Posvěcená paska se podává všem členům rodiny k šunce a klobásám, spolu s křenem a červenou řepou. Dříve se často pekli jehňata a kůzlata, později už nebyli tak snadno dostupné, a tak byl tento zvyk nahrazený alespoň symbolem beránka ve formě pečiva [Rusnáková, Stoličná 2000: 114–115].

Hostiny jsou také neodmyslitelnou součástí významných rodinných událostí. Slavnostně se vítalo narození dítěte. Dříve se křest prováděl krátce po narození a hostinu u této příležitosti zajišťovala především kmotra dítěte. Další z významných rodinných obřadů je svatba. Svatební hostiny trvaly dva až tři dny, v bohatých rodinách i celý týden. Hlavní svatební hostina následovala po církevním obřadu a každá obec se řídila normami, určující její průběh. Nejrozšířenějším zvykem je společné jedení z jednoho talíře, jedním příborem na znak svornosti. Na úvod hostiny se podávají jídla symbolizující očekávanou plodnost. Na východním Slovensku patří k typickým svatebním pokrmům pirohy – vařené těstoviny plněné např. bryndzou či tvarohem a tzv. mačanka – polévka z mléka a vajíček, popřípadě zelné šťávy, mouky a sušených hub. Ta se podává uprostřed svatební hostiny s chlebem nebo bramborami. Oba tyto pokrmy se běžně konzumují v domácnostech, aniž by se slavila nějaká významná rodinná událost. K svatbám neodmyslitelně patří rovněž alkoholické nápoje [Rusnáková, Stoličná 2000: 116–117].

Dalším aspektem odrážejícím tradice a zvyky a současně lokální identitu je tradiční oděv, s čímž v minulosti souvisel také účes a úprava hlavy žen. Pokrývky hlavy podobně jako účes zvýrazňovaly rozdíl mezi svobodnou dívkou a vdanou ženou. Přeměna sociálního statusu dívky na ženu se dodnes uskutečňuje v rámci svatby, kdy je potvrzená samostatným obřadem čepení, jehož základem je celková změna účesu a pokrývky hlavy. Pro ženu byla tato změna závazná a musela ji dodržovat do konce života [Rusnáková, Stoličná 2000: 133–134].

Tradiční oděv každé obce, menšího či většího regionu představuje samostatný systém prvků, jehož vývoj byl utvářen hospodářskými a společenskými poměry obce, společenským rozvrstvením obyvatel, jeho náboženskou příslušností a také vzdáleností obce od hospodářského, společenského a kulturního centra. Odlišujícím faktorem vztahu tradičního oděvu a lokální či regionální identity je jazyková odlišnost nositelů tradičního oděvu. Při interpretaci lokální kultury je nutná znalost té regionální. Prostorový výskyt určitých prvků naznačuje, že jeden a ten samý prvek jakožto detail v etnicky smíšeném prostředí plní etnoidentifikační funkci, zatímco v etnicky stejnorodém prostředí ji neplní [Rusnáková, Stoličná 2000: 138–140].

6. Popis zkoumané lokality - obec Hrubov (východní Slovensko)

6.1 Historický úvod

Obec Hrubov se nachází v severovýchodní části východního Slovenska, 24 km na sever od okresního města Humenné, leží na území Prešovského kraje a Zemplínské župy². Počátky založení obce se datují do 14. a první poloviny 15. století na základě valašského práva³ jako součásti humennského panství. Nejstarší zachovaná zmínka o obci pochází

² Hrubov patřil od 13. století do roku 1848 do Zemplínské stolice, následně do Zemplínské župy až do roku 1922. Od roku 1923 spadal do území Prešovského kraje a okresu Medzilaborce. V roce 1960 byl administrativně zařazen do Východoslovenského kraje, okresu Humenné. V roce 1996 opětovně vznikl Prešovský kraj a Hrubov se stal znovu jeho součástí.

³ Souhrn právních norem a zvyklostí valašského obyvatelstva na území Slovenska v období 14. až 17. století. Na jeho základě byli Valaši osvobozeni od všech poddanských povinností na dobu 6 až 20 let. Od 2. poloviny 16. století jejich práva postupně zanikala. Valaši se vyznačovali salašnickým a později rolnicko-chovatelským způsobem života, postupně splývali s místními etniky a udržovali si některé jazykové prvky a prvky hmotné a duchovní kultury (zvyky, hudební projev). FILIT, Otvorená filozofická encyklopédia. Dostupné také z <http://ii.fmph.uniba.sk/~filit/fil/fil.html>.

z roku 1478⁴, kdy Hrubov spadal pod správu zemních pánů francouzsko-italského šlechtického rodu Drugethovců, který přišel na území Uherska, kde se začal trvale usazovat. Původní název obce najdeme v této zmínce jako Rubo, případně (Rwbo)⁵ [Trusáková 2006: 11; 18–19].

Místní kostel byl postaven v 15. či 16. století a až do 17. století byl ze dřeva. V roce 1780 dal nový zděný kostel postavit hrabě Tomáš Szirmay k památce svatého Petra a Pavla.⁶ Farnost Hrubov vznikla až v roce 1785 a měla nepatrné zastoupení řeckokatolické a židovské komunity. Ty se však postupně vytratily a od konce 20. století můžeme Hrubov považovat za čistě římskokatolickou obec, spadající do Košické diecéze. [Trusáková 2006: 37; 73].

Rod Drugethovců patřil mezi první feudály na Slovensku, kteří se začali na základě valašského práva trvale usazovat. Když v roce 1684 rod vymřel po meči smrtí Zikmunda II., část humenského panství tak přešla do vlastnictví rodu Žiči. Později byla obec Hrubov předána do správy Andrejovi Kazincimu. Posledními vlastníky obce byl šlechtický rod Szirmayovců⁷. [Trusáková 2006: 22–24].

Z období první světové války neexistuje mnoho údajů o obci.⁸ S počátkem druhé světové války se situace znovu zhoršovala. V roce 1940 obec vyhořela, a následovalo období velkého hladu⁹. Významným mezníkem pro vývoj obce bylo Slovenské národní povstání v roce 1944. Už v roce 1943 byla zřejmá přítomnost partyzánů v okolních lesích, které jim poskytovaly ideální podmínky. Častější kontakt mezi partyzány a místními obyvateli se začal projevovat až v květnu roku 1944. V září téhož roku se do Hrubova

⁴ V tomto roce rod Drugethovců podal stížnost k dvorskému soudu na šlechtice ze Zbudze, kteří jim zabrali majetky, mezi něž patřil také Hrubov. Při této příležitosti vznikla právě nejstarší zpráva o této obci. TRUSÁKOVÁ, Š. *Dejiny obce Hrubov*, s. 18–19.

⁵ Jedním z možných vysvětlení je místo, kde obec vznikala, v hustých a hlubokých lesích. *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I.* Bratislava 1977, s. 466.

⁶ Tento římskokatolický kostel v klasicistním stylu tvoří jedna hlavní loď se zaklenutými klenbami. Interiér kostela pochází z 19. a 20. století. TRUSÁKOVÁ, Š. *Dejiny obce Hrubov*, s. 18–19.

⁷ V období správy Andreje Kazinciho se počet, které byly původně součástí drugethovského panství zredukoval. Szirmayovci byli držitelé panství na východním Slovensku od 70. let 18. století a působili zde v průběhu celého 19. století. V době urbánské regulace (1772–1774) za vlády Marie Terezie na severu území Zemplínské stolice převládala velká a střední pozemková držba a převážná většina vesnic a měst spadala pod správu jednoho feudálního pána. TRUSÁKOVÁ, Š. *Dejiny obce Hrubov* s. 22–24.

⁸ V prvních letech války se na hranicích hrubovského katastrálního území odehrály boje. Tato válka měla pro Hrubov tragické důsledky. Inflace, mobilizace, konfiskace, infekční choroby a hlad zasáhly všechny vrstvy obyvatel. Ti, kteří se vraceli z fronty, volali po ukončení bojů a nastolení míru a rovněž uspořádání poválečných poměrů, které by přineslo jak národní, tak sociální osvobození od maďarské nadvlády. *Kronika obce Hrubov*, s. 5.

⁹ Lidé museli při sklizních vykonávat namáhavou fyzickou práci, zvláště pak mládež, která pracovala pro hospodáře od ranních hodin do noci. Jako odměnu dostávali obilí, které pak přivezli domů a mleli na výrobu chleba. V průběhu druhé světové války museli obyvatelé Hrubova čelit zejména infekčním chorobám. *Kronika obce Hrubov*, s. 5.

přistěhovala partyzánská skupina Čapaje, která si v budově místní základní školy zřídila hlavní štáb.¹⁰ Obyvatelé Hrubova aktivně pomáhali partyzánům při jejich bojové činnosti formou poskytování informací, potravin i šatstva. Část mužů se pak přímo zapojila do bojů. Poté, co se Němci dozvěděli o partyzánském štábu v Hrubově, zaútočili na místní školu, ale po boji s partyzány byli nuceni ustoupit.¹¹ Němci znovu několikrát zaútočili na Hrubov a 19. listopadu 1944 ho zcela vypálili. Většina občanů obce byla násilně evakuována do Olky, kde je Němci zavřeli do kostela a plánovali je zastřelit. Nakonec na naléhání tamějšího notáře byly ženy evakuovány k Ružomberku a muži byli odvedeni na nucené práce do Německa. Sovětská armáda pak Hrubov osvobodila 26. listopadu 1944. Po osvobození v roce 1944 začala postupná obnova obce¹² [Trusáková 2006: 48; 51–52; 55].

Koncem listopadu 1989 se ve znamení 45. výročí vypálení obce konala obecní schůze, kde občané vyjádřili nespokojenost s vývojem ve společnosti, s narůstajícími cenami oproti mzdám dělníků. Občané zvolili 15cti členné hnutí *Veřejnost proti násilí* a současně byl založen i *Klub křesťanské demokracie*. V důsledku polistopadových změn v politickém systému a zrušení vedoucí úlohy KSČ se volalo po potřebě radikálních změn státních orgánů a po transformaci bývalých národních výborů na okresní a obecní úřady¹³ [Trusáková 2006: 60–63].

Po roce 1989 docházelo k modernizaci obce, zejména po roce 1995, kdy byl zrekonstruovaný římskokatolický kostel, „dům smutku“, nová dopravní komunikace, dále byla zavedena internetová síť a v současnosti se připravuje projekt na výstavbu vodní nádrže [Trusáková 2006: 69; 72].

¹⁰ Obec obklopená hustými listnatými lesy partyzánům i velitelstvu velmi vyhovovala. Z Hrubova organizovali bojové výpady proti fašistické armádě v Radvani nad Laborcem, v Humenném a Medzilaborcích, kudy procházel hlavní tah německé armády proti Sovětskému svazu směrem na východní frontu. Partyzáni působili téměř na celém území východního Slovenska. TRUSÁKOVÁ, Š. *Dejiny obce Hrubov* s. 51.

¹¹ Partyzáni se uchýlili do okolních lesů, pomoc od místních obyvatel však neustávala.

¹² Každý schopný občan se zapojil jak do obnovy obce, tak do obnovy národního hospodářství. Tam, kde se nacházely rodiny, které neměly možnost postavit si dočasné obydlí, začala výstavba dřevěných. Většina obyvatel nadále pracovala jako soukromě hospodařící rolníci a část obyvatel dojížděla za prací do humennských či košických závodů. Rozhodující podíl na společensko-kulturních aktivitách měli právě zdejší učitelé a škola byla nenahraditelnou vzdělávací a kulturní institucí. Hlavním zdrojem obživy byly potraviny pěstované na zemědělské půdě, především pšenice, žito, ječmen, oves, brambory a krmná řepa. Docházelo však ke snižování počtu pracujících v zemědělské výrobě a radikální společenskopolitické změny donutili rolníky, aby vstoupili do jednotných zemědělských družstev. *Kronika obce Hrubov*, s. 7.

¹² Při příležitosti 30. výročí Slovenského národního povstání byla u budovy základní školy odhalena pamětní deska připomínající aktivní spolupráci místních obyvatel s partyzánským hnutím. Původní škola z roku 1939 byla poškozená leteckými nálety, její oprava probíhala v letech 1946–1947. Stát poskytl občanům pomoc v rámci dvouletého plánu stavební obnovy a bylo postaveno 18 rodinných domů jako náhrada těch, co byly zničeny během války. *Kronika obce Hrubov*, s. 8.

¹³ Při sčítání lidu, které se uskutečnilo v roce 1991, vyšlo najevo, že se obec potýká s částečnou nezaměstnaností, ta se však stala všeobecným problémem a způsobila řadu sociálních problémů. Infrastruktura se v období komunistického režimu začala postupně zhoršovat. Později byla vybudována nová cesta z obce Turcovce, čímž se kulturní a hospodářský život začal orientovat směrem k okresnímu městu Humenné. *Kronika obce Hrubov*, s. 197.

6.1.2 Vývoj kulturního života v obci Hrubov

Během komunistického režimu se každý rok pravidelně v obci konaly oslavy na památku různých příležitostí jako únorových událostí roku 1948, dále 1. máj, oslavy Slovenského národního povstání, osvobození obce a okresu, oslavy Velké říjnové revoluce a branně sportovní hry. Po osvobození obce sovětskými vojsky a v důsledku změn poválečných událostí došlo ke změně mužských, ale zejména ženských krojů. Ženy přestávají nosit skládané sukně, vyšívané blúzy a záčepky. U mužů zase upadá nošení ručně tkaných kalhot a košil z domácí vyrobeneho konopního plátna. Vlivem nástupu do zaměstnání se změnilo ošacení občanů Hrubova a přizpůsobilo se městským oděvům [Trusáková 2006: 53–54].

Klíčovou událostí byl převrat 17. listopadu 1989, kdy došlo k pádu komunistického režimu v Československu, a znamenal počátek transformačního procesu celého společensko-politického systému. Zřejmě nejvíce uvítala listopadové události roku 1989 církve. Po desetiletích pronásledování, zákazů a omezení nastala doba náboženské svobody. Oslavy dne důchodců, odpust¹⁴, den matek, pásmo vánočních zvyků, jehož program připravovali učitelské sbory mateřské a základní školy, či různé sportovní hry se staly tradičními a obecně přijímanými kulturními akcemi mezi obyvateli [Trusáková 2006: 59–55; 63].

6.2 Význam zvyků a tradic

Zvyky a tradice spolu s obyčejí se odrážejí v kulturním a každodenním životě obyvatel Hrubova. Jsou dodržovány během celého kalendářního roku a můžeme je rozdělit na obyčeje kalendářní a rodinné. Kalendářní obyčeje jsou trvalou součástí kulturního kalendáře lokálních společenství měst i obcí a zahrnují komplex obřadů i obyčejů svázaných s církevními svátky v průběhu roku. Každý region a tím pádem i sama obec Hrubov se vyznačuje určitými typologickými zvláštnostmi duchovní kultury, ovlivněné jak vývojovými aspekty, tak etnickou skladbou obyvatel a náboženstvím. Charakter tradic a zvyků určuje evropský rolnický prázeklad, vycházející z křesťanství a specifických místních faktorů, čímž vznikl složitý systém představ, úkonů a praktik, které v sobě spojují duchovní a hmotnou sféru neboli posvátné se světským [Feglová 2000: 190].

¹⁴ Pout' konaná v obci na počest patronovi, kterému je zasvěcen kostel. V případě Hrubova se jedná o svěťce Petra a Pavla a odpust se tedy koná 29. června.

V zimním období jsou bezesporu nejvýznamnějším svátkem Vánoce, kterým předchází doba adventní, vymezená církví jako přípravné předvánoční období. V souvislosti s adventem se dodržují také tzv. „*stridžie dni*“, kdy se praktikují obyčeje určené k oslavám sv. Ondřeje, Barbory, Mikulášovi, Lucii a Tomášovi.¹⁵ Praktiky „*stridžích dní*“ zahrnují ochranné úkony, dále různé formy věšteb a obchůzkové obyčeje s maskami Barborek, Mikuláše, Lucie a kolednické obchůzky. Ochranné praktiky se zachovaly téměř do poloviny 20. století. Vánoční svátky v sobě zahrnují široký komplex obyčejových projevů, zaměřených na prosperitu hospodářství, rodiny a jejich členů. Kultové kořeny Vánoc reagují na přírodní cyklus ročních období. Období Vánoc tvoří rozmezí mezi 24. prosincem a 6. lednem. V liturgickém kalendáři je se dnem Narození Páně spjat den Obětování Páně, lidově nazývaný Hromnice (2. února), kdy se v kostele zapalují svíčky na ochranu před bouřkou a hromobitím. Štědrý večer se v tradiční kultuře chápal jako osudový, kdy bylo možné prostřednictvím magických úkonů určit nejvýznamnější události následujícího roku. Věštilo se zdraví rodiny, jejich členů, svatba či smrt v rodině, velikost úrody apod. [Feglová 2000: 191–192; 194–196].

Do zimního období začleňujeme ještě *priadky* a *páračky*, které v minulosti představovaly společenskou a zábavnou událost. Vyprávěly se zde pohádky, žertovné příběhy, vzpomínky, zpívaly se písně. Navíc symbolizovaly lidskou ochotu si navzájem pomáhat [Majling 2007: 129].

Na období Vánoc navazují tzv. „*fašiangy*“, které trvají od svátku Tří králů až do Popeleční středy, tvoří tedy přechod mezi zimou a jarem.¹⁶ Obyčeje provázející tento časový úsek však netvoří jednolitý celek, jedná se o agrárně prospěšné obřady předjaří s prvky agrárního kultu a kultu předků, ale rovněž o středověkou městskou kulturu [Feglová 2000: 200; 194–196].

Soubor jarních a letních obyčejů spadá do období od předvelikonočního půstu do dožínek. Obyčeje jarního období byly zaměřené na pozitivně nahlížené očekávané změny v přírodě na zabezpečení prosperity před začátkem jarních prací a na ochranu vegetace a zajištění úrody. Do určité míry byly spjaty se zemědělskými pracemi a mají kolektivní i individuální charakter. Velikonoce jsou největšími svátky církevního roku, zasvěcené

¹⁵ Tato tradice vychází z představy, že během těchto dní se aktivizují démonické síly, nejčastěji představované v postavě čarodějnice a je známá v celé Evropě.

¹⁶ Specifickým rysem tohoto období byly frekventované obřady měnící sociální status jedince jako například přijímání do skupiny mládenců, uzavření manželského svazku apod. Zejména poslední tři dny období jsou naplněny slavnostními hostinami či zábavami.

vzkříšení Ježíše Krista, nemohou se však pyšnit takovou bohatostí jako svátky vánoční. Celý týden od Květné neděle je zasvěcen náboženským rituálům, které jsou doprovázeny zažitými tradicemi. Kalendářní cyklus obyčejů zakončují svátky všech svátých a dušičky [Feglová 2000: 203; 205–210].

6.4 Vliv náboženství na dodržování tradic, zvyků a obyčejů

Většina zvyků, tradic a obyčejů je významně ovlivněna katolickým náboženstvím, které je jedním z charakteristických rysů místního obyvatelstva. Jak jsem již zmínila, téměř všechny obyčejové praktiky vycházejí z liturgického roku, který udává jejich specifický rys.

Římskokatolické náboženství působilo po dlouhou dobu na vývoj a charakter místní lidové kultury. Proces christianizace do ní vnesl prvky vycházející z církevních předpisů, věrouky a křesťanské symboliky. Církev přizpůsobila některé termíny největších svátků původním oslavám zimního nebo letního slunovratu či jarní a podzimní rovnodennosti. Do rodinných obřadů byl zaveden povinný církevní křest, biřmování, svatba a pohřeb. Rovněž bylo zavedeno kmotrovství jako proces zasvěcování jednotlivce do církevní komunity. Do kalendářních obyčejů pak byly zavedeny oslavy Vánoc, Velikonoc a postní období [Rusnáková, Stoličná 2000: 10].

V souvislosti s vlivem náboženství na kulturu je nutné zmínit budovu kostela, který představuje významné centrum obce a dodnes působí jako místo konfrontace člověka jak se sebou samotným, tak se zemřelými a transcendentním světem obecně [Rusnáková, Stoličná 2000: 177].

Kostel je místem, kde se odehrává většina obřadů spojených s tradicemi a svátky církevního kalendářního roku, ale nesmíme zapomínat i na rodinné obřady jako je křest, svaté přijímání, biřmování, svatba a pohřeb. Všechny tyto projevy tradiční kultury se dodržují dodnes a kostel je právě jejich centrem.

Období půstu je nedílnou součástí stravovacího pořádku ovlivněného církevními předpisy. Delší postní období se dodržovalo v období adventu (30 dní před Vánoci), které končilo půlnoční mší na Štědrý večer. Dalším postním obdobím byl 40ceti denní půst trvající od Popelčiny středy až do velikonočního posvěcení jídla. Mezi tradiční postní jídla jsou považovány pokrmy rostlinného původu, ze živočišných jídel pak ryby a žáby. Při

přísném dodržování půstu se nekonzumovalo ani mléko či mléčné výrobky. Postupně se však postní předpisy zmírnily [Rusnáková, Stoličná 2000: 113].

Prolínání rolnické a křesťanské kultury tak vznikl specifický institucionalizovaný systém tradiční lidové kultury. Nejviditelněji odráží příslušnost k náboženskému vyznání kostely, modlitebny a náhrobní kameny na hřbitovech. Na Slovensku hraje výraznou roli také kult Panny Marie a svatých, který měl vliv na rozvoj sakrálního řezbářství a malby. Do krajiny se pak tento charakteristický rys promítl ve stavbě kapliček, zvoníc, pocestných křížů a sochách světců [Stoličná 2004: 30–32].

7. Empirické šetření o vlivu a významu tradic zvyků a obyčejů na posilování lokální identity obce Hrubov

Empirické šetření této případové studie probíhalo v obci Hrubov, kde žije přes 500 obyvatel. Zkoumaný vzorek je reprezentován respondenty dvou věkových skupin. První věková skupina se pohybuje ve věku 31 do 80 let, zatímco druhá věková je zastoupena respondenty od 15 do 30 let. Kvalitativní výzkum probíhal na základě strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Částečně bylo využito i zúčastněné pozorování v průběhu Velikonoc v roce 2010.

7.1 Analýza a interpretace dat

Na základě výsledků empirického šetření bylo zjištěno, že tradice, zvyky a obyčeje mají stále velký význam pro místní obyvatele. Tato skutečnost se odráží v kultuře a životě místních obyvatel. Z výzkumu dále vyplynulo, že respondenti starší generace znají mnoho tradic, které se dnes už nedodržují. Důvodem je např. odklon od agrárního způsobu života. Řada tradic svázaných právě s rolnickým životem ztratila svůj smysl. Byly to např. úkony spjaté s prací na poli a sklizní. Nejvíce se udržely tradice a zvyky náboženského charakteru, protože náboženství je hlavním faktorem ovlivňující dodržování církevních svátků a rodinných obřadů.

7.1.2 Charakteristika respondentů

Tabulka 1: Charakteristika respondentů věkové skupiny od 31 do 80 let

Respondent	Pohlaví	Věk	Zaměstnání
1.	žena	80	v důchodu
2.	žena	72	v důchodu
3.	žena	49	vedoucí jídelny v MŠ
4.	muž	40	soustružník
5.	žena	50	kuchařka
6.	žena	45	opatrovnice v zahraničí

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 2: Charakteristika respondentů věkové skupiny od 15 do 30 let

Respondent	Pohlaví	Věk	Zaměstnání
1.	žena	28	TH pracovnice
2.	žena	29	na mateřské dovolené
3.	žena	23	dělnice v zahraničí
4.	žena	21	studentka
5.	muž	27	stavební dělník
6.	žena	25	kadeřnice

Zdroj: vlastní zpracování

7.1.3 Výzkumné otázky

1. Které tradice, zvyky a obyčeje znáte?

Respondenti obou věkových skupin znají tradice a zvyky církevního roku a rodinné obyčeje. Církevní svátky oslavují život Krista a řadí se mezi ně i svátky svatých. Shodují se zejména ve znalosti vánočních a velikonočních tradic a zvyků. Starší věková skupina více dodržuje svátky svatých, a to zejména svátek Všech svatých, který připadá na 1. listopadu a je zároveň na Slovensku státním svátkem. Co se týče vánočních tradic, bývalo zvykem, že se při štědrovečerní večeři nosila sláma do místnosti, kde rodina večeřela, jako symbol jesliček a nechávala se až do svátku Tří králů. K vánočním svátkům se rovněž váže tradice betlémské hry neboli „*gubajky*“. Jedná se o lidovou hru, která začíná představením pastýřů a pokračuje scénkou, kdy je vzbudí anděl a zvěstuje jim zprávu o narození Ježíše, následuje symbolická cesta do Betléma a obdarování Ježíška. Tato tradice probíhá formou obchůzky po vsi, kdy chodí tzv. *gubové* (*kubové*) – pastýři s betlémem a andělem, přičemž se zpívají koledy. Gubové dříve nosili většinou kožich s beranicí a v ruce měli kyj nebo palici, s kterou bouchali do rytmu o zem. Svátek Tří králů

neboli Zjevení Páně je státním svátkem a k jeho dodržování patří obchůzka kněze spolu s ministranty, kostelníkem a kurátorem po vsi. Obcházejí všechny domy a požehávají příbytky místních obyvatel. Kněz je vykropí svěcenou vodou a označí dveře iniciálami K+M+B, počátečními písmeny latinského hesla „*Christus mansionem benedicat*“ („*Kristus ať žehná tomuto domu*“). Svátek Tří králů je mimo jiné součástí křesťanské liturgie, do níž je zahrnuto posvěcení křídly, kadidla a vody. Konec vánočního období připadá na 2. února, tedy na Hromnice. Při této příležitosti se v kostele posvěcují svíčky, tzv. hromničky jako symbol Krista a současně mají ochrannou funkci před hromy a blesky.

Velikonočním svátkům předchází 40ceti denní postní doba, začínající Popeleční středou, kdy kněz dává věřícím popel ve znamení kříže na čelo. Zároveň je to den přísného půstu. Posledním dnem postního období je Květná neděle, připomínající vjezd Ježíše Krista do Jeruzaléma. Proto se světlí zelené ratolesti a součástí obřadu jsou mimo jiné Pašijové hry, které se formou zprávy o umučení Krista předcítají na bohoslužbě. Pašije se pak čtou i na Velký Pátek, který je dalším ze státních svátků. Na Velikonoce se dodržují zvyklosti spojené s církevními obřady, každý den se koná bohoslužba, případně vigilie. Na Zelený čtvrtek se tradičně pálí vatry, což symbolizuje biblický obraz hledání Ježíše Krista v Getsemanské zahradě, v kostele se zavazují zvony a namísto nich se používají řehtačky. Velký Pátek je ve znamení umučení Krista, a proto se drží přísný půst, starší generace často za celý den téměř nejí. Na Bílou sobotu probíhá příprava na Vzkříšení Ježíše Krista a obřadových pokrmů, které se světlí na druhý den v neděli. Po setmění v kostele probíhá tzv. velikonoční vigilie a zároveň se rozvázají zvony. Obřad začíná venku před kostelem, kde je zapálený oheň, přičemž v kostele je úplná tma. Kněz venku posvětlí paškál a následuje příchod celého procesí při světle svíček zpět do kostela. Velikonoční neděle je ve znamení velkých oslav na počest Vzkříšení Krista. Brzy ráno se nechávají posvětlit koše s velikonočními pokrmy, následně se konzumují v rodinném kruhu. Je to nejvýznamnější křesťanský svátek v roce. Na Velikonoční pondělí chodí chlapi „polévat“ dívky a ženy, slovensky „oblievačka“ a jako výslužku dostávají vajíčka, šunku, klobásku či pálenku. Na druhý den mohli pro změnu polévat dívky a ženy muže. Voda jako symbol svěžesti má podle tradice nadpřirozené schopnosti a je symbolem zdraví.

Oslavování kultu svatých má rovněž velký význam, zvláště pro silně věřící obyvatele Hrubova. V teoretické části jsem se zmínila o kultu Panny Marie a jeho odrazu ve slovenské kultuře. Zároveň je třeba podotknout, že Panna Marie je patronkou Slovenska

a s jejím kultem je spjata řada poutnických míst. Proto jsou často pořádány poutě, organizované farnostmi, které zajišťují pro poutníky dopravu na poutnická místa. Dalšími světci, kteří ovlivnili dodržování náboženských tradic, jsou sv. Petr a Pavel, kterým je zasvěcen místní kostel. V den jejich svátku 29. června se koná „*odpust*“ neboli pouť. Dříve se pouť konala v neděli nejbližší datu, na které tento svátek připadl, dnes se odpust slaví přesně 29. června. Nejstarší respondentka uvedla, že dříve „*procesí chodilo běžně pěšky, sjížděly se celé rodiny i lidé z okolních vesnic a scházeli se na hostinách. Někteří dokonce chodili pěšky do Humenného na boso*“ (cca 24 km). Pokud svátek připadne na všední den, je jistým způsobem slavnost ochuzená, protože ne všichni přijedou. Stánky a kolotoče byly součástí těchto poutí během soboty a neděle. Svátek svatých Cyrila a Metoděje je také poměrně dodržovaný, u jeho příležitosti se koná bohoslužba a je zároveň státním státkem jako v České republice. Začátek listopadu přináší hned dva svátky, a to svátek Všech svatých, který je státním svátkem a dušičky. Na oba svátky probíhá zhruba týdenní duchovní příprava. Lidé chodí do kostela, modlí se za zesnulé a navštěvují hřbitov a svátost smíření (zpověď), aby pro zemřelé získali plnomocné odpustky. Podle křesťanské víry se pak zesnulí mohou na přimluvu dostat do nebe. V zimním období stojí za zmínku svátek sv. Mikuláše, který připadá na 6. prosince, zatímco tradiční obchůzka s maskami se koná už předchozí den po setmění. Skupina převlečená za Mikuláše, anděla a čerta chodí po domech a dětem za jejich přednes či modlitbu rozdává drobné sladkosti. Z dalších světců zmíním ještě svátek sv. Lucie a svátek sv. Ondřeje a přiblížím obyčeje, které se dodržovaly v otázce č. 2. Často se stává, že příslušníci romského etnika z okolních vesnic chodí např. na Vánoce (zejména dopoledne na Štědrý den) pro výslužku bez koledování. Nejedná se o tradiční zvyk, ale tato skutečnost se stává běžnou.

V souvislosti s dodržováním rodinných obyčejů jsou typické obřady iniciačního charakteru jako křest a svatba a dále pohřeb. Křest je první ze sedmi katolických svátostí, prostřednictvím níž se člověk stává křesťanem a součástí křesťanského společenství zaštitěného církví. Svátost křtu má klíčovou úlohu v tom, že podle křesťanské víry osvobozuje od dědičného hříchu. Ke křtu neodmyslitelně patří křtiny jako oslava narození dítěte a jeho přijetí mezi příbuzenstvo a společenství. Potvrzuje se jím vazba na rodiče a kmotry. Instituce kmotrovství je velmi vážená. Oba kmotři jsou zástupci dítěte při uzavírání rituálního slibu při křtu, berou na sebe opatrovnickou roli a zavazují se k vedení dítěte v křesťanské víře. Kmotři dávají svému kmotřenci dar, většinou dívce náušnice

a chlapci řetízek. V současné době má křest spíše formu společenského posezení a pohoštění v rámci rodiny a blízkých přátel. U malých dětí bývá zvykem provádět úkon „z očí“ jako ochrana proti urknutí, které podle lidových názorů mohlo zapříčinit onemocnění pohledem druhé osoby. Jako ochranná praktika se používá poplívání dítěte třikrát po sobě a jeho přežehnání.

Co se týče dalších svátostí, nesmím opomenout první svaté přijímání a biřmování. Na první svaté přijímání jsou děti připravovány prostřednictvím výuky náboženství. Po splnění duchovní přípravy pak mohou přistoupit k svátosti smíření (ke zpovědi) a přijmout hostii jako symbol Kristova těla. Bývá zvykem, že na první svaté přijímání se připravují děti v průběhu 2. nebo 3. třídy základní školy. Biřmování je vrcholnou fází v životě jedince katolického společenství. Završuje přechod do stadia dospělosti a biřmovaný si sám vybírá druhé jméno, které by mu mělo připomínat jeho osobní vzor (určitého světce), jehož jméno si zvolil.

Dalším iniciačním obřadem je svatba, k níž se váže řada dalších tradic a zvyků. Jednou z přípravných fází svatebního obřadu jsou „*ohlášky*“ jako církevní ohlášení sňatku, vyhlášené knězem v bydlišti snoubenců v období tří po sobě následujících týdnů před svatbou. Význam této tradice spočívá ve zjišťování případných překážek k sňatku. V průběhu ohlášek se pozývají svatební hosté na svatbu, což je součástí etikety. V Hrubově se stále dodržuje osobní forma pozývání, ovšem pokud jsou pozváni hosti z daleka, volí se rozesílání svatebních pozvánek poštou. Před začátkem svatebního obřadu přijde ženich do domu nevěsty a musí překonat řadu překážek, aby si ji mohl odvést na svatební obřad. Charakteristickými prvky pro získání nevěsty bylo např. zatarasení cesty, zavírání dveří, kladení hádanek a další zkoušky. Mezi časté způsoby překonávání těchto zkoušek je symbolické vykupování nevěsty. Po tom, co ženich nevěstu získá, se koná „*odpytovanie*“, které symbolizuje vyloučení nevěsty a ženicha z domu rodičů. Ženich s nevěstou klečí před svými rodiči a žádají je o odpuštění a požehnání. Tento obřadový akt je často doprovázen pláčem. Samotný akt svatebního obřadu se koná v kostele, většinou v místě bydliště nevěsty a po něm následuje svatební hostina. Svatby jsou na Slovensku poměrně velké, některé z nich čítají kolem 180 – 200 hostů, proto je třeba vybrat příhodné místo pro konání takové hostiny, často to bývá kulturní dům nebo jiný větší prostor. Svatební hostina se skládá z několika chodů (předkrm, polévka, hlavní jídlo, zákusek s kávou). V současné době se připravuje jeden druh hlavního jídla spolu pro všechny. K dalšímu občerstvení jsou

připraveny zákusky, případně chlebičky, podává se káva a nesmí chybět alkoholické nápoje, především pálenka. Členové rodiny tradičně přinesou zákusky nebo dort na svatební hostinu. Následuje svatební zábava, konaná buď v místě svatební hostiny či jiném sále, případně restauraci. Zábava je společenskou událostí oslavující novomanžele, kde se lidé baví, zpívají a tančí. Zároveň ji vnímají jako příležitost k setkání celé rodiny a blízkých přátel. Nedílnou součástí svatební zábavy je obřad přechodu nevěsty, tzv. *čepenie*, které symbolizuje změnu statutu svobodné dívky na vdanou ženu. Tento zvyk se drží spíše v rodinách, které mají k dispozici kroj. Nevěsta se nejdříve převlékne (v místnosti mimo sál se svatebními hosty) ze svatebních šatů do kroje a vybrané ženy jí češou a nasazují čepce s čelenkou, lemující čelo. Na čepení navazoval tanec zvaný „*redový*“, typický pro východní Slovensko. Nevěsta i ženich tancují se svatebními hosty tak, aby se každý vystřídal, a za tanec s novomanželi pak každý svatebčan odevzdá finanční dar do jejich společných začátků.

Součástí rodinných obyčejů je také pohřeb, zahrnující obřady a úkony od smrti zesnulého do ukončení karu. V důsledku silného vlivu náboženství na místní kulturu a vůbec na život místních obyvatel jsou tradiční úkony vzdávající úctu zesnulému, starostlivost a péče o jeho hrob. Smysl těchto úkonů nalezneme v samotné víře v posmrtný život. Dříve byl mrtvý člověk vystaven ve svém domě a bylo třeba ho strážit až do doby, než byl pochován (většinou třetí den po smrti). Nyní je v Hrubově u farního domu nově postavený „dům smutku“, kam se vyloží rakev s mrtvým. K zesnulému se chodí modlit po celou dobu, kdy je jeho truhla vystavena. Mrtví se pochovávají do země. Za zesnulého se pak v den výročí jeho smrti za něj nechá v kostele sloužit bohoslužba.

Z kalendářních obyčejů jsou známé priadky, páraní peří a tkaní koberců v zimním období. Dále sem patří dožínky a stavění májek. Velká část z nich se však už nedodržuje. Zmíním se o nich podrobněji v další otázce. Stavění májek je populární dodnes, chlapci staví májky ozdobené stuhami u domu svobodných dívek.

1. Vzpomínáte si na nějaké tradice, které se dříve dodržovaly a dnes jsou prakticky zapomenuté?

Na tuto otázku odpovídala starší generace, která si pamatuje daleko více tradic, zvyků a obyčejů než generace mladší. Nejstarší respondentka si pamatuje priadky, kdy se předlo konopí, len a případně pohanka (zvaná „*tatarka*“). Poté se tkalo plátno, ať už lněné

nebo konopné. „*Předlo se na palici s hranami a zářezy, aby konopné vlákno lépe drželo. Konopí se namočilo na několik dní, z něho se pak vzaly vlákna a za pomoci lámačky na konopí ve formě prkna s hřebíky pro odstranění zbytků trávy*“ (též „šmikačka“/„česačka“). Podobně jako priadky a párání peří byly tyto zvyky další příležitostí scházení vrstevnic. Ostatní respondentky starší 45 let pamatují na to, jak se při začátku orby světily krávy a povoz, dále na tkaní koberců na tkalcovském stavu, které se už nepracuje a párání (drápání) kachního či husího peří, označované jako *páračky*. Párání peří se dodnes, ale ne v tak velkém počtu a takové míře jako dříve. Priadky, párání peří a tkaní koberců byly činnosti typické pro zimní období, kdy se nemohlo pracovat na poli a současně plnily funkci společenské události, kde se vyprávěly různé příběhy, nebo se zpívalo.

V dřívějších dobách se často sušily švestky a ovoce v tzv. sušních a konzumovaly se namísto sladkého. Svatební obřady bývaly v neděli po obědě nebo v pondělí, na svatební zábavě hráli místo muzikantů cikáni a hostiny byly skromnějšího charakteru. Nevěsty byly zvyklé si samy vyšívát ubrusy a prostírání před svatbou do výbavy. Nejstarší respondentka vzpomínala také na tzv. *kútnu plachtu (kútnicu)*, „*kteřou byla matka v období šestinedělí v rohu pokoje prostorově oddělena od zbytku prostoru v místnosti*.“ Plachta měla ochrannou funkci a matka zpoza ní neměla vycházet. Mladí lidé se scházeli a zpívali na mostě, pod kterým tekla voda. V době svátku sv. Jana se často v sobotu v noci pálily vatry nad vsí a tato tradice je známá pod pojmem *sobotky* a váže se k ní zpěv a tanec mladých chlapců a dívek. Na Bílou sobotu se kdysi střílelo na znamení salvy při oslavě Vzkříšení Krista.

Svátek sv. Lucie byl spjat s věštbami, zaměřenými na počasí, úrodu a osobní život. Lidé od tohoto dne sledovali počasí až do Vánoc a každý den odpovídal příslušnému měsíci budoucího roku. Dříve se na sv. Lucii vyháněli z domu zlí duchové a kliky od dveří se mazaly medem. Z milostné magie se tradoval zvyk, týkající se otázek manželství. Některá děvčata si chystala kartičky se jmény chlapců, které jim měly prozradit, za koho se provdají. Na sv. Ondřeje se kradli branky u plotu, dřevo apod. Byla to forma aprílového žertu.

Z praktikovaných zvyklostí zmíním ještě čištění studniček – čištění povrchových pramenů vody na jaře jako povinnost mládenců, kteří byli za odměnu pohoštěni. V současné době se příliš nedodrží, ale o některé studničky se starají starší místní obyvatelé, kteří chodí do lesa, a proto dbají na čistotu studniček, aby se mohli při cestě občerstvit. Velký význam měla také dětská práce. Děti byly zkrátka zvyklé a především vedené k práci a pomoci při chodu domácnosti. Dětská práce byla potřebnou aktivitou v pracovních povinnostech členů rodiny. Fungovala dělba práce, každé dítě mělo podle svého věku vypracovat přidělené úkoly od rodičů. Pomáhaly při práci na poli, chodily pást dobytek, staraly se o mladší sourozence nebo doma připravovaly jídlo. Všichni starší respondenti zažili povinnosti spojené s dětskou prací.

2. Které z Vámi známých tradic, zvyků a obyčejů dodržujete aktivně?

Respondenti starší věkové skupiny dodržují vánoční tradice, svátek Tří králů, Hromnice. Ve velikonočním období pak půst na Popeleční středu a Velký pátek. Na Zelený čtvrtek se stále udržuje pálení vater a na Velikonoční neděli chodí lidé svítit velikonoční pokrmy do kostela. Velikonoční pondělí je ve znamení polévání dívek a scházení se přátel a celé rodiny. Dále dodržují rodinné obyčeje a k nim příslušné tradice, svátek Všech svatých a dušičky. Co se týče mladší generace, dodržují také vánoční a velikonoční tradice, zejména koledování, polévání na Velikonoční pondělí apod. Snaží se dodržovat půst ve dnech, kdy je přikázáný. Na Štěpána jsou zvyklí navštěvovat své příbuzné a přátele. Večer pak tráví na Štěpánské zábavě. Účastní se rovněž prvomájových vater.

3. Zhodnoťte, jaký vliv má na dodržování tradic, zvyků a obyčejů náboženství?

Všichni respondenti se shodnou na tom, že náboženství se velkou měrou podílí na dodržování tradic, zvyků a obyčejů, protože většina z nich právě z náboženství pramení. Obyvatelé Hrubova tradice dodržují především z náboženského přesvědčení. Dodržování tradic, zvyků a obyčejů tedy závisí na míře náboženského přesvědčení a na tom, jak velkou úlohu náboženství u každého jedince hraje.

4. Co znamenají tradice, zvyky a obyčeje ve vašem životě?

Respondenti na základě svého náboženského přesvědčení dodržují především tradice, zvyky a obyčeje spjaté s církevními svátky. Z náboženského hlediska v jejich životě mají podstatný význam a jsou tak nedílnou součástí jejich života. Náboženství ovlivňuje také rodinné obyčeje. Mladší generace se snaží některé tradice a zvyky dodržovat a zřejmě k tomu povede i své potomky. Pro některé respondenty znamenají tradice, zvyky a obyčeje milé vzpomínky i formu zábavy a současně odrážejí místní kulturu v dané obci.

5. Jakým způsobem se připravujete na tradice, zvyky a obyčeje?

Většina respondentů se na vánoční a velikonoční svátky i dušičky či svátek Všech svatých připravuje duchovně návštěvou kostela, svátosti smíření či modlitbou. Především postní období před Velikonocí je věnované zvláštní duchovní přípravě na Vzkříšení Ježíše Krista. Opět zde záleží na vlivu náboženství v životě jedince. Někteří respondenti mladší generace se na tradice, zvyky a obyčeje příliš nepřipravují a chápou je spíše spontánně. K přípravě na tradice, zvyky a obyčeje patří také vánoční či velikonoční výzdoba.

6. K jakým tradicím a zvykům máte z osobního hlediska nejbliže a proč?

Převážná část respondentů má nejbliže k Vánocům a Velikonocům z křesťanského přesvědčení. Jsou to největší křesťanské svátky v roce a Velikonocům se přikládá ještě větší význam než svátkům vánočním. Někteří respondenti mají citově blíže k Vánocům kvůli rodinné atmosféře a obdarovávání nejbližších a také proto, že lidé jsou v období Vánoc na sebe milejší, jsou ochotnější si navzájem pomáhat a přejí si navzájem jen to nejlepší.

7. Jaké tradiční pokrmy jsou součástí vašeho dodržování tradic a zvyků?

Štědrovečerní večeře se skládá z několika chodů. Jako hlavní jídlo se podávají ryby s bramborami nebo bramborovým salátem, houbová polévka či zelná polévka, dále máčanka, pirohy, oplatky s medem, bobalčky, bílý koláč a samozřejmě cukroví. Oplatky se podávají někdy také s česnekem. Na Velikonoční neděli a pondělí se jí klobásy, domácí šunka, hrudka, bílý koláč, paska a vajíčka, které se nechají posvětit v kostele.

Mezi tradiční pokrmy patří mimo jiné i *pirohy*, které se připravují jak na slany, tak na sladký způsob. Plní se zejména bryndzou, tvarohem či bramborami, případně povidly. Za zmínku stojí také *lokše*, které jsou poměrně jednoduché na přípravu. Těsto na lokše je složené z vařených brambor, mouky a soli. Rozválí se na placky a pečou na peci či plotně.

8. Domníváte se, že mladší generace bude pokračovat v dodržování místních zvyků a tradic?

Hodně mladých lidí chce dodržovat tradice i nadále, což je vidět na Vánoce, Velikonoce i odpust. Jezdí za rodiči na vesnici, protože ve městech, kde bydlí se už v takovém rozsahu tradice a zvyky nedodržují a některé z dřívějších tradic tak upadají v zapomnění. U jedinců, kteří budou k dodržování tradic, zvyků a obyčejů vedeni, je pravděpodobné, že je budou dodržovat v budoucnu a vést k tomu i své potomky. Hodně mladých lidí však odjíždí za prací do větších měst a do zahraničí, kde jsou na dlouho odloučení od rodiny. Navyknou si zde na jiný způsob života přizpůsobený jejich práci a potřebám. Často se stává, že zvyklosti, které dodržovali v přítomnosti rodiny, se pomalu začínou vytrácet. Mohou být ovlivněni také městským prostředím, kde žijí či svými novými přáteli, kteří např. tradice a zvyky tolik nedodržují. Mezi mladými najdeme i případy, kdy někteří jedinci dodržují tradice a zvyky pouze, když jsou zpět doma u své rodiny v období vánočních nebo velikonočních svátků. Navštěvují s rodiči a příbuznými kostel, dodržují určité tradice, ale dělají to jen kvůli rodině. Pobyt v místě bydliště rodičů spíše chápou jako formu odpočinku, setkání se s přáteli a volného času nebo zábavy s nimi trávené.

Tabulka 3: Srovnání odpovědí respondentů první a druhé věkové skupiny

Otázky	Věková skupina 1 (31–80 let)	Věková skupina 2 (15–30 let)
1. Které tradice, zvyky a obyčeje znáte?	Vánoční a velikonoční tradice, odpust, priadky, párání peří, tkaní koberců, stavění májek, svatojánské pálení vater, rodinné obyčeje.	Vánoční a velikonoční tradice, věštby na sv. Lucii, žertovné krádeže na sv. Ondřeje, rodinné obyčeje.
2. Které z Vámi známých tradic, zvyků a obyčejů dodržujete aktivně?	Vánoční a velikonoční tradice, odpust, dušičky, rodinné obyčeje.	Vánoční a velikonoční tradice, rodinné obyčeje.
3. Vzpomínáte si na nějaké tradice, které se dříve dodržovaly a dnes jsou prakticky zapomenuté?	Priadky, párání peří, tkaní koberců, střelba na Bílou sobotu, dožínky	Věštby na sv. Lucii, žertovné krádeže na sv. Ondřeje.
4. K jakým tradicím a zvykům máte z osobního hlediska nejbližší a proč?	K Velikonocům a Vánocům, kvůli náboženskému významu i rodinné atmosféře.	K Vánocům kvůli obdarovávání blízkých, kvůli přátelské atmosféře a k Velikonocům kvůli polévání.
5. Zhodnoťte, jaký vliv má na dodržování tradic, zvyků a obyčejů náboženství?	Velký, většina tradic, zvyků a obyčejů z něho vychází.	Velký, většina tradic, zvyků a obyčejů z něho vychází.
6. Co znamenají tradice, zvyky a obyčeje ve vašem životě?	Jsou nedílnou součástí, odrazem křesťanského přesvědčení.	Odraz náboženství, milé vzpomínky, forma zábavy.
7. Jakým způsobem se připravujete na tradice, zvyky a obyčeje?	Duchovní přípravou, výzdobou.	Někdy duchovní přípravou, spontánně.
8. Jaké tradiční pokrmy jsou součástí vašeho dodržování tradic a zvyků?	Ryby, bramborový salát (brambory), oplatky, máčanka, bobal'ky, bílý koláč na Vánoce; hrudka, paska, vajíčka, šunka a klobásy na Velikonoce.	Ryby, bramborový salát (brambory), oplatky, máčanka, bobal'ky, bílý koláč na Vánoce; hrudka, paska, vajíčka, šunka a klobásy na Velikonoce.
9. Domníváte se, že mladší generace bude pokračovat v dodržování místních zvyků a tradic?	Ano, pokud budou k tradicím vedeni a pokud budou žít v obci.	Ano, v rámci tradic, zvyků a obyčejů dodržovaných v rodinném kruhu.

Zdroj: vlastní zpracování.

8. Závěr

Tato případová studie konkrétní venkovské lokality se věnovala otázce, jak tradice, zvyky a obyčeje ovlivňují život lidí dané lokality a zda se podílejí na posilování lokální identity. V literární rešerši byl vymezen teoretický rámec a základní pojmosloví zkoumané lokality. Dále jsem se v teoretické části zaměřila na lidové tradice venkova, tradiční kulturu a přiblížila jednotlivé tradice, zvyky a obyčeje, které jsou typické pro region východního Slovenska a pro danou lokalitu.

V teoretické části bylo zmíněno, že nehmotný kulturní kapitál je zdrojem identity obyvatel dané lokality. Nejsm však přesvědčena o tom, že by si místní obyvatelé příliš uvědomovali svou lokální identitu. Dodržované tradice a zvyky chápou zčásti jako zažitou zvyklost, ale především je dodržují kvůli náboženskému přesvědčení.

V dodržování tradic, zvyků a obyčejů se do jisté míry odráží regionální kultura s rysy charakteristickými pro východní Slovensko (Zemplín), zároveň jsou tradice, zvyky a obyčeje dodržovány díky tomu, že jsou zažitou zvyklostí v životě místních obyvatel a jednotícím znakem ve společenství těchto lidí. Nejvlivnějším faktorem je však náboženství, které přesahuje rámec kultury.

Potvrdil se zároveň předpoklad, že zkoumaná obec Hrubov a její kulturní potenciál se projevuje určitými specifickými rysy. Některé rysy budou podobné pro oblast Zemplína, jiné s okolními obcemi. Je však nutné si uvědomit, že míra dodržování tradic a také jejich množství není takové, jaké bylo kdysi a řada tradic a zvyklostí upadá v zapomnění. Můžeme předpokládat, že se zde budou tradice, zvyky a obyčeje dodržovat nadále. Jejich dodržování je ovlivněno mnoha aspekty. Klíčovým faktorem, který se podílí na dodržování tradic a zvyků je náboženství a také rodina, která je počátečním a hlavním zdrojem k předávání kulturního povědomí. Význam tradic a zvyků v životě jednotlivých obyvatel závisí na míře významu náboženství v jejich životě. V tomto případě se jedná o římskokatolické vyznání, které vychází z dodržování příkázání, z života Krista a kultu svatých, z něhož se pak odvíjí charakteristické rysy a prvky tradic a zvyků během liturgického roku.

Převážná část místních obyvatel žije v obci po celý život. Pracovně aktivní občané obce často dojíždějí za prací do větších měst, zejména do okresního města Humenné. Mladší generace mnohdy odchází za prací do krajských měst a do zahraničí. Rozdíl

v dodržování tradic a zvyků je u těchto generací poměrně výrazný. Nemusí to platit ve všech případech, ale mladší generace je více adaptabilní a rychleji si zvyká na městské prostředí. Navyknou si zde na jiný způsob života přizpůsobený jejich práci a potřebám. Často se stává, že zvyklosti, které dodržovali v přítomnosti rodiny, se pomalu začínou vytrácet. Mohou být ovlivněni také městským prostředím, kde žijí či svými novými přáteli, kteří např. tradice a zvyky tolik nedodržují. Mezi mladými najdeme i případy, kdy někteří jedinci dodržují tradice a zvyky pouze, když jsou zpět doma u své rodiny v období vánočních nebo velikonočních svátků. Navštěvují s rodiči a příbuznými kostel, dodržují určité tradice, ale dělají to jen kvůli rodině. Pobyt v místě bydliště rodičů spíše chápou jako formu odpočinku, setkání se s přáteli a volného času nebo zábavy s nimi trávené. Pokud dříve nějaké tradice a zvyky dodržovaly, v městském prostředí jejich dodržování upadá.

Co se týče obyvatel žijících dlouhodobě v obci, budou s největší pravděpodobností dodržovat tradice, zvyky a obyčejy i v budoucnu a vést k tomu i své potomky. Pokud budou tradice udržovány v rámci rodinného prostředí a kulturního společenství, nemělo by dojít k celkovému úpadku tradic, zvyků a obyčejů. Na míře dodržování se podílí i odlehlost obce od okresního města. Nerozděluje je příliš velká vzdálenost, ale mám na mysli spíše komplikovaný terén. Hrubov se nenachází v bezprostřední blízkosti jiné obce a možná i proto si udržuje své tradiční projevy.

Z důvodu obsáhlosti problematiky nehmotně kulturního potenciálu jsem nemohla pojmout v plném rozsahu. Nicméně toto téma je velice zajímavé, ale zároveň komplikované. V každém regionu Slovenska najdeme specifické rysy kultury a zřejmě žádná obec nebude naprosto totožná s jinou. Na této případové studii mě velmi zaujala pestrost tradic, zvyků a obyčejů v dané lokalitě. Jako další zajímavé téma považuji postoj mladých lidí k tradicím, zvykům a obyčejům, k životě v obci a k náboženství, kterému bych se věnovala ve své diplomové práci. Bylo by zajímavé zjistit, jak z pohledu mladé generace, ovlivněné moderní společností nahlíží na svou identitu a jestli si ji vůbec uvědomují. S poměrně bohatým kulturním potenciálem by se mohli v budoucnu zasloužit o určitou revitalizaci kulturního dědictví, která by jistě jejich lokální identitu posílila, a zároveň by byli dalšími šířiteli kulturního povědomí, aby dále neupadalo v zapomnění.

9. Seznam použitých zdrojů

Bibliografické zdroje

- APÁTHYOVÁ–RUSNÁKOVÁ, Katarína. STOLIČNÁ, Rastislava. *Slovensko: európske kontexty ľudovej kultúry*. Vyd. 1. Bratislava: Veda, 2000. 381 s. ISBN 80-224-0646-5.
- BARTOVÁ, J. *Slovensko: dejiny, divadlo, hudba, jazyk, literatúra, ľudová kultúra, výtvarné umenie, Slováci v zahraničí*. Vyd. 1. Bratislava: Perfekt: Literárne informačné centrum, 2006. 383 s. ISBN 80-8046-349-2.
- BEŇUŠKOVÁ, Zuzana. *Tradičná kultúra regiónov Slovenska: prehľad charakteristických znakov*. Vyd. 1. Bratislava: Veda, 2005. 241 s. ISBN 80-224-0853-0.
- BOTÍK, Ján. SLAVKOVSKÝ, Peter. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1*. Vyd. 1. Bratislava: Veda, 1995. 454 s. ISBN 80-224-0234-6.
- BOTÍK, Ján. SLAVKOVSKÝ, Peter. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 2*. Vyd. 1. Bratislava: Veda, 1995. 418 s. ISBN 80-224-0235-4.
- GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Victoria Publishing, 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
- HARRINGTON, Austin. *Moderní sociální teorie: základní témata a myšlenkové proudy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 495 s. ISBN 80-7367-093-3.
- HARTL, Pavel. HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

HEŘMANOVÁ, Eva. PATOČKA, Jiří. *Lokální a regionální kultura v České republice. Kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví*. Praha: ASPI, 2008. 200 s. ISBN 978-80-7357-347-8.

HUDEČKOVÁ, Helena. LOŠŤÁK, Michal. *Sociologie a její aplikace v regionálním/rurálním rozvoji*. Vyd. 1. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2002. ISBN 80-213-0952-0.

KUBÁTOVÁ, Helena. *Životní svět a sociální světy*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 255 s. ISBN 978-80-244-2150-6.

MAJLING, Vojtech. 2007. *U nás také obyčej: slovenské ľudové tradície*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2007. 204 s. ISBN 978-80-251-1809-2.

SOUKUP, Václav. *Sociální a kulturní antropologie*. Vyd. 1. Praha: SLON, 1993. 157 s. ISBN 80-901424-1-9.

SŮLE, Peter. SŮLE, Peter ml. *Encyklopédia miest a obcí Slovenska*. Vyd. 1. Lučenec: PS-Line, 2005. 960 s. ISBN 80-969388-8-6.

TRUSÁKOVÁ, Štefánia. *Dejiny obce Hrubov*, Prešov, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Prešovská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra archívniectva a pomocných vied historických, 2006-03-31.

Kronika obce Hrubov.

Velký sociologický slovník. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-311-3

Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I. Vyd. 1. Bratislava: Veda, 1977. 526 s.

Periodické zdroje

JANČÁŘ, Josef. 1964. *Lidová tradice a současnost*. Národopisné aktuality roč. 1964. č. 1. ISSN 0323-2441. 23–25 s.

STOLIČNÁ, Rastislava. *Lokálna a regionálna identita ako predpoklad uchovania kultúrneho dedičstva (Reflexia pred vstupom Slovenska do Európskej únie)*. Bratislava: 2004. In: Etnologické rozpravy. roč. XI. č. 1. Ústav etnológie SAV, SNM – Etnografické muzeum Martin. Národopisná spoločnosť Slovenska. ISSN 1335-5074.

ŠINDLÁŘOVÁ, Jana. *Otázky regionální identity*. In: Agricultural Economic (Zemědělská ekonomika), 2002, č. 48, s. 263 – 268. ISSN 0139-570X.

ZEMÁNEK, Lukáš. *Lokální kultura v životě našeho venkova*. In: Geografie na cestách poznání. Sborník příspěvků. Praha: Univerzita Karlova. 2003. s. 124–149.

Dokumenty

Koncepcia starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru. Schválená usnesením vlády SR č. 666. 8. srpna 2007 [on line]. Dostupné z http://www.nocka.sk/uploads/1F/M0/1FM0g_5B-tuXQKBfx6DpVA/koncepcia-starost-tlk.pdf.

CHRUSTOVÁ, Eva. *Od kultúrnych hodnôt k hodnote kultúry. Stratégia rozvoja kultúry v Žilinskom samosprávnom kraji*. Program *Kulturní politika od Amsterodamu po Žilinu* realizovaný Nadací – Centrum súčasného umění ve spolupráci s Odborem kultury Žilinského samosprávného kraje, European Cultural Foudation (ECF), NL; Ministerstvom kultury SR. 2007.

JANEČEK, Petr. 2006. *Problematika konceptu nehmotného kulturního dědictví*. Brno: Centrum pro prezentaci kulturního dědictví, 2006. Upravená verze příspěvku předneseného na mezinárodní konferenci Muzealizace v soudobé společnosti a poslání muzeologie v Brně dne 9. 11. 2006 [on line]. Dostupné z <http://www.emuzeum.cz/muzeologie-a-metodika/teoreticke-texty/problematika-konceptu-nehmotneho-kulturniho-dedictvi.html>, citováno dne 30. 12. 2010.

MATĚJŮ, Martin., ŽÁK, Josef. 2002. *Veřejný zájem a kulturní dědictví*. Příspěvek na konferenci „Nemovitě kulturní památky – pozitivní faktor nebo přítěž ekonomického rozvoje“. Praha: Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska. 2002. Vyd. 1. s.143–145.

Seznam tabulek

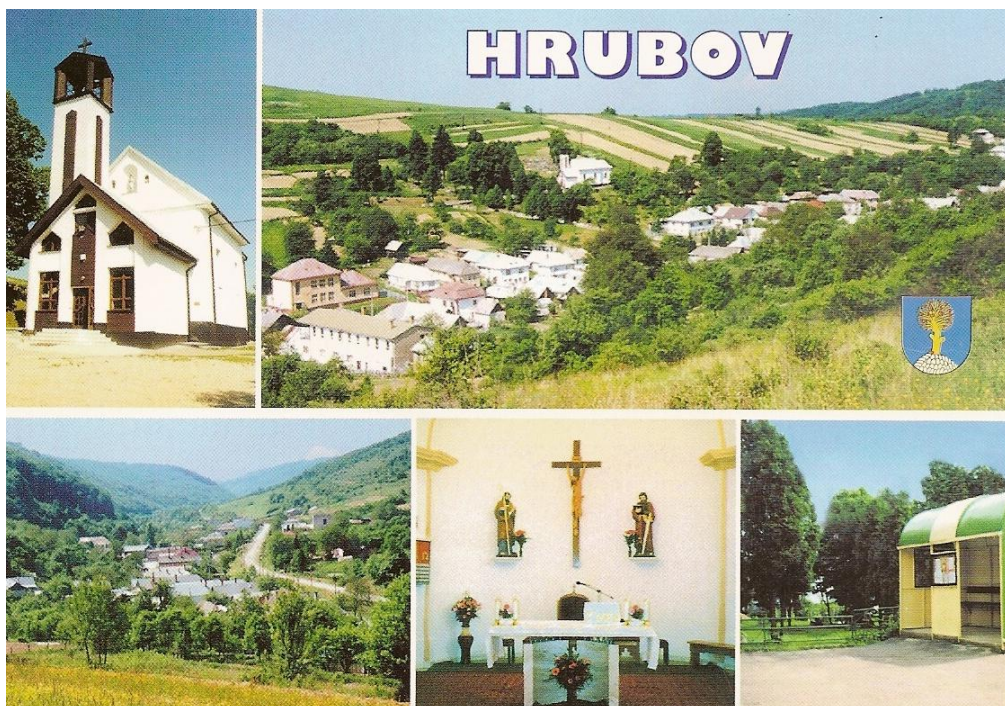
Tabulka 1: Charakteristika respondentů věkové skupiny od 31 do 80 let

Tabulka 2: Charakteristika respondentů věkové skupiny od 15 do 30 let

Tabulka 3: Srovnání odpovědí respondentů první a druhé věkové skupiny

Seznam příloh

Příloha 1: Pohlednice obce vydané při příležitosti 520. výročí první písemné zmínky o obci

Seznam rozhovorů s jednotlivými respondenty

Rozhovor 1

Žena, v důchodu, 80 let

1. Které tradice, zvyky a obyčeje znáte?

„Znám vánoční a velikonoční tradice, odpust, priadky, páráni peří. Dříve se odpust konal v neděli nejbližší datu, na které tento svátek připadl, dnes se odpust slaví přesně 29. června. Dříve procesí chodilo běžně pěšky, někteří dokonce do Humenného na boso (cca 24 km). Sjížděly se celé rodiny i lidé z okolních vesnic a scházeli se na hostinách. Pokud svátek připadne na všední den, nemůžou všichni přijet. V dřívějších dobách se často sušily švestky a ovoce v sušnicích namísto sladkého. Svatební obřady bývaly v neděli po obědě nebo v pondělí, na svatební zábavě hráli místo muzikantů cikáni a hostiny byly skromnějšího. Nevěsty byly zvyklé si samy vyšít ubrusy a prostírání před svatbou do výbavy. Vzpomínám také na tzv. kútnu plachtu (kútnicu), kterou byla matka v období šestinedělí v rohu pokoje prostorově oddělena od zbytku prostoru v místnosti. Mladí lidé se scházeli a zpívali na mostě, pod kterým tekla voda. V době svátku sv. Jana se často v sobotu v noci pálily vatry nad vsí (sobotky), při tom chlapci a dívky tancovali a zpívali. Na Bílou sobotu se střílelo na znamení salvy při oslavě Vzkříšení Krista. Jako mladá jsem chodila na priadky, předlo se konopí, len případně pohanka („tatarka“). Pak se tkalo plátno. Předlo se na palici s hranami a zářezy, aby konopné vlákno lépe drželo. Konopí se namočilo na několik dní, z něho se pak vzaly vlákna a za pomoci lámačky na konopí ve formě prkna s hřebíky pro odstranění zbytků trávy („šmikačka“/„česačka“).“

2. Které tradice, zvyky a obyčeje dodržujete aktivně?

„Hlavně vánoční a velikonoční tradice, přísný půst a také odpust.“

3. Vzpomínáte si na nějaké tradice, zvyky či obyčeje, které se dříve dodržovaly a dnes jsou prakticky zapomenuté?

„Priadky a při štědrovečerní večeři se do pokoje, kde rodina večeřela, nosila sláma jako symbol jesliček a nechávala se až do Třech králů, kdy farář chodil posvětit dům. Při začátku orby se svítily krávy a povoz.“

4. K jakým tradicím a zvykům máte z osobního hlediska nejbliže a proč?

„Z náboženského přesvědčení k Velikonocům a Vánocům.“

5. Zhodnoťte, jaký vliv má náboženství na dodržování tradic, zvyků a obyčejů.

„Bezpochyby velký, dodržujeme tradice kvůli náboženství, z kterého spousta tradic vychází.“

6. Co znamenají tradice, zvyky a obyčeje ve Vašem životě?

„Nedokážu si představit život bez tradic, mám z mládí na ně krásné vzpomínky, zpestřovaly náš život, lidé spolu trávili spoustu času a bavili se. V rodině stále dodržujeme velikonoční a vánoční tradice.“

7. Jakým způsobem se připravujete na tradice, zvyky a obyčeje?

„Na všechny křesťanské svátky se připravuji duchovně, chodím do kostela, modlím se.“

8. Jaké tradiční pokrmy patří k dodržování tradic, zvyků a obyčejů?

„Pirohy, bobal'ky, bílý koláč, pasku, domácí šunku atd.“

9. Co si myslíte o aktivním dodržování tradic, zvyků a obyčejů mladou generací (mladí lidé okolo věku 15 – 25 let)? Bude v dodržování pokračovat i nadále?
„Pokud naše děti a vůbec mladou generaci budeme k dodržování tradic vést, věřím, že je budou dodržovat.“

Rozhovor 2

Žena, v důchodu, 72 let

1. Které tradice, zvyky a obyčeje znáte?

„Především nejvíce dodržované zvyky jako Vánoce a Velikonoce i rodinné obyčeje. Z mého mládí si pamatuji tanec mladých dívek na mostě, pod kterým tekł potok, k tanci hráli chlapi a přitom se zpívalo. V noci z 23. na 24. června se při svatojánské noci páliły vatry nad vesnicí. Za zpěvu a tance přes ně mladí chlapi skákali. Fašiangy se nikdy příliš nedodržovaly. Na Zelený čtvrtek je zvykem také pálení vater jako biblický obraz hledání Ježíše Krista. Na Bílou sobotu se střílelo před zahájením Velikonoční vigílie. Vatry se v 50. letech páliły i na 1. máj. Z dalších zvyklostí se dodržovalo páření peří. Pamatuji si i „priadky“, ale ty už se nedodržovaly.“

2. Které z Vámi známých tradic, zvyků a obyčejů dodržujete aktivně?

„Vánoce, Velikonoce, přísný půst a rodinné obyčeje, prakticky vše, co je odvozeno z náboženské tradice.“

3. Vzpomínáte si na nějaké tradice, které se dříve dodržovaly a dnes jsou prakticky zapomenuté?

„Priadky, dožíňky, na jiné si teď nevzpomínám.“

4. Zhodnoťte, jaký vliv má na dodržování tradic, zvyků a obyčejů náboženství?

„Velká většina tradic a zvyků z náboženství vychází, takže velký.“

5. Domníváte se, že mladší generace bude pokračovat v dodržování místních zvyků a tradic?

„Myslím, že ty tradice, které se dodržují ještě v dnešní době, se budou dodržovat i v budoucnu. Mladí je znají, a pokud budou Velikonoce a Vánoce trávit v domě rodičů nebo s jinými příbuznými, tradice nezmizí a věřím tomu, že k nim pak budou vést i svoje děti.“

6. Co znamenají tradice, zvyky a obyčeje ve vašem životě?

„Jsou jeho nedílnou součástí, tradice jsem vždy dodržovala, a protože jsem silně věřící člověk, jsou pro mě odrazem mé víry.“

7. Jakým způsobem se připravujete na tradice, zvyky a obyčeje?

„Převážně duchovně, v kostele nebo doma se často modlím. Poslouchám také rádio, stanici Lumen. Snažím se číst, pokud mám čas, různé příběhy a články z katolických časopisů a novin. Výzdobu na Velikonoce a Vánoce přenechávám spíše svým dětem a vnoučatům.“

8. K jakým tradicím a zvykům máte z osobního hlediska nejbliže a proč?

„Nejvýznamnější jsou pro mě Velikonoce, jsou největším křesťanským svátkem a hluboce prožívám jejich smysl připomínání ukřižování a zmrtvýchvstání Ježíše Krista.“

9. Jaké tradiční pokrmy jsou součástí vašeho dodržování tradic a zvyků?

„Na Velikonoce a Vánoce v rodině jíme bílý koláč, ale v poslední době ho kupujeme. Mé dcery pečou různé koláče. Na Velikonoce připravujeme potraviny do košíku k posvěcení na Velikonoční neděli jako hrudku, pasku, klobásy, sůl, vajíčka apod.“

Rozhovor 3

Žena, vedoucí jídelny v MŠ, 49 let

1. Které tradice, zvyky a obyčeje znáte?

„Vánoce a mezi vánoční tradice patří betlémská hra, kdy chodí tzv. gubové (kubové) – pastýři s betlémem a andělem a zpívají koledy. Je to divadelní hra o narození Ježíška. Na Štědrovečerní hostinu jsme byli zvyklí dávat na zem slámu jako symbol narození Ježíška v chlévě. Na Zelený čtvrtek se tradičně pálí vatry. Na Bílou sobotu se střílelo. Také pamatuji na stavění májek svobodným dívkám 1. května, párání perí, tkaní koberců na tkalcovském stavu a odpust spojený s návštěvou blízkých příbuzných.“

2. Které z Vámi známých tradic, zvyků a obyčejů dodržujete aktivně?

„Vánoce, Velikonoce, půst na Popelčíní středu, Velký Pátek a Štědrý den, dušičky a rodinné obyčeje.“

3. Vzpomínáte si na nějaké tradice, které se dříve dodržovaly a dnes jsou prakticky zapomenuté?

„Na Bílou sobotu se už nestřílí, tkaní koberců na tkalcovském stavu se už neprovede a párání perí se vyskytuje jen výjimečně. Hodně zvyků bylo spojeno s rolnickým způsobem života, světil se např. dobytek před začátkem orby.“

4. K jakým tradicím a zvykům máte z osobního hlediska nejbližší a proč?

„Nejbližší jsou mi asi Vánoce a pak Velikonoce, důvodem je křesťanské přesvědčení a v případě Vánoc také rodinná atmosféra a čas trávený v rodinném kruhu.“

5. Zhodnoťte, jaký vliv má na dodržování tradic, zvyků a obyčejů náboženství?

„Většina tradic a zvyků pramení z náboženství a lidé tradice dodržují právě z náboženského přesvědčení.“

6. Co znamenají tradice, zvyky a obyčeje ve vašem životě?

„Dodržuji je, protože jsme je v rodině dodržovali od dětství. Myslím, že se jimi i zpestřoval všední život na vesnici.“

7. Jakým způsobem se připravujete na tradice, zvyky a obyčeje?

„Duchovní přípravou a výzdobou.“

8. Domníváte se, že mladší generace bude pokračovat v dodržování místních zvyků a tradic?

„Hodně mladých lidí chce dodržovat tradice i nadále, což je vidět na Vánoce, Velikonoce i odpust. Jezdí za rodiči na vesnici, protože ve městech, kde bydlí se už v takovém rozsahu tradice a zvyky nedodržují. Ale přesto některé z dřívějších tradic upadají v zapomnění.“

9. Jaké tradiční pokrmy jsou součástí vašeho dodržování tradic a zvyků?

„Na Vánoce ryby s bramborami nebo bramborovým salátem, houbová polévka, oplatky s medem, bobal'ky, bílý koláč a samozřejmě cukroví. Na Silvestra si dáváme husu a zelňačku. Na Nový rok je tradiční svičková z králíka. O Velikonocích pak na Velký pátek dodržujeme půst a na Velikonoční neděli a pondělí se jí klobásy, domácí šunka, hrudka, bílý koláč a vajíčka, které se nechají posvětit v kostele.“

Rozhovor 4

Žena, kuchařka, 50 let

1. Které tradice, zvyky a obyčeje znáte?

„O Vánocích si vzpomínám na betlémskou hru, dávali jsme do pokoje slámu, ještě občůzku Tří králů. Na Zelený čtvrtek je zvykem pálit vatry. Na Bílou sobotu se dříve střilelo. Pamatuj si stavění májek, tkaní koberců, párání peří.“

2. Které z Vámi známých tradic, zvyků a obyčejů dodržujete aktivně?

„Vánoční a velikonoční tradice, půst, dušičky a rodinné obyčeje.“

3. Vzpomínáte si na nějaké tradice, které se dříve dodržovaly a dnes jsou prakticky zapomenuté?

„Párání peří, tkaní koberců.“

4. K jakým tradicím a zvykům máte z osobního hlediska nejbliže a proč?

„Nejbližší jsou mi asi Vánoce a pak Velikonoce, důvodem je křesťanské přesvědčení a v případě Vánoc také rodinná atmosféra a čas trávený v rodinném kruhu.“

5. Zhodnoťte, jaký vliv má na dodržování tradic, zvyků a obyčejů náboženství?

„Náboženství je silným impulsem pro dodržování tradic a zvyků. Všichni jsme byli od mala vychovávaní v katolické víře, vedené k úctě a pokoře, proto je naše generace tak silně nábožensky přesvědčená. Snažíme se v křesťanské víře vychovávat i naše děti a vést je k dodržování tradic, které právě díky náboženství mají svůj smysl.“

6. Co znamenají tradice, zvyky a obyčeje ve vašem životě?

„Chápu tradice jako součást života, podle mě by život bez víry postrádal smysl a pokud věříme, dodržujeme i to, co k víře patří.“

7. Jakým způsobem se připravujete na tradice, zvyky a obyčeje?

„Snažím se připravovat duchovně účastí na mši a chodím na zpověď.“

8. Jaké tradiční pokrmy jsou součástí vašeho dodržování tradic a zvyků?

„Na Štědrovečerní večeři ryby s bramborami nebo bramborovým salátem, mačanka, oplatky s medem, fučky, bílý koláč. Z velikonočních pokrmů jíme po skončení půstu vajíčka, pasku, hrudku, domácí šunku, klobásky a vajíčka.“

9. Domníváte se, že mladší generace bude pokračovat v dodržování místních zvyků a tradic?

„Doufám, že ano, byla by to škoda, kdyby tomu tak nebylo. Je důležité předávat takový odkaz dál, a pokud budou mladí vědět, co je smyslem tradic a když budou vychovávaní v křesťanské víře, nemám strach o to, že by se tradice nedodržovaly v budoucnu.“

Rozhovor 5

Muž, soustružník, 40 let

1. Které tradice, zvyky a obyčeje znáte?

„Každý zná vánoční a velikonoční tradice, gubajky a obchůzku Tří králů. Tady na vesnici se dodržovala spousta tradic, které se už dnes nedodrží. Pamatuji na pálení svatojánských vater, zábavy mladých, kde se tancovalo a zpívalo, odpust, stavění májek, pálení vater na Zelený čtvrtek, dožínky, žertovné krádeže na sv. Ondřeje.“

2. Které z Vámi známých tradic, zvyků a obyčejů dodržujete aktivně?

„S rodinou dodržujeme vánoční a velikonoční tradice, s mými syny chodím na Velikonoce koledovat, účastníme se odpustu, dodržujeme rodinné obyčeje, všechny naše děti jsou pokřtěné a nedávno synové přijali svátost prvního svatého přijímání. Na dušičky chodíme na hřbitov s dalšími členy rodiny.“

3. Vzpomínáte si na nějaké tradice, které se dříve dodržovaly a dnes jsou prakticky zapomenuté?

„Krádeže na sv. Ondřeje, dožínky, venkovské zábavy nahradily diskotéky, konkrétně v Hrubově se chodí mladí bavit do hospody nebo navštěvují zábavy na okolních vesnicích.“

4. K jakým tradicím a zvykům máte z osobního hlediska nejbližší a proč?

„Z křesťanského hlediska jsou mi nejbližší Vánoce a Velikonoce, kvůli dětem mám osobně blíže k Vánocům, když jsme celá rodina pohromadě a děti mají radost z dárků a můžeme trávit spolu čas.“

5. Zhodnoťte, jaký vliv má na dodržování tradic, zvyků a obyčejů náboženství?

„Kromě některých kalendářních obyčejů, ovlivněných tradičním rolnickým způsobem života, z náboženství tradice vycházejí.“

6. Co znamenají tradice, zvyky a obyčeje ve vašem životě?

„Tradice jsou součástí našich životů, ať už je někdo dodržuje z náboženského přesvědčení, nebo kvůli svým dětem. Naše rodina je dodržuje z náboženského přesvědčení.“

7. Jakým způsobem se připravujete na tradice, zvyky a obyčeje?

„Většinou duchovně, navštěvuji zpověď před Vánoci a Velikonoci.“

8. Jaké tradiční pokrmy jsou součástí vašeho dodržování tradic a zvyků?

„Na Vánoce ryby s bramborami nebo bramborovým salátem, pirohy, oplatky s medem, bobal'ky, bílý koláč. Na Velikonoce necháváme posvětit vajíčka, pasku, hrudku, domácí šunku a klobásy a pak si tyto pokrmy dáme v rodinném kruhu.“

9. Domníváte se, že mladší generace bude pokračovat v dodržování místních zvyků a tradic?

„Když své děti budeme vést k tomu, aby je dodržovali, a uvidí, že se stále ve vsi dodržují, věřím, že je mladí dodržovat budou.“

Rozhovor 6

Žena, opatrovnice v zahraničí

1. Které tradice, zvyky a obyčeje znáte?

„Vánoční a velikonoční tradice, rodinné obyčeje, gubajky pálení svatojánských vater, odpust, stavění májek, pálení vater na Zelený čtvrtek, dožínky, páráni peří.“

2. Které z Vámi známých tradic, zvyků a obyčejů dodržujete aktivně?

„Hlavně vánoční a velikonoční zvyky, pracuji v zahraničí, tak někdy nemám příležitost dodržovat i jiné.“

3. Vzpomínáte si na nějaké tradice, které se dříve dodržovaly a dnes jsou prakticky zapomenuté?

„Dožínky, páráni peří.“

4. K jakým tradicím a zvykům máte z osobního hlediska nejbliže a proč?

„Nejbližší mi jsou Vánoce a Velikonoce, asi spíš kvůli vnučce a kvůli křesťanství.“

5. Zhodnoťte, jaký vliv má na dodržování tradic, zvyků a obyčejů náboženství?

„Určitě velký, tady na vsi je to hodně znát.“

6. Co znamenají tradice, zvyky a obyčeje ve vašem životě?

„Tradice dodržuji a chápu je jako část svého života, protože jsme k nim byly jako děti vedené.“

7. Jakým způsobem se připravujete na tradice, zvyky a obyčeje?

„Duchovně se moc nepřipravuji, ani se moc nemodlím, ale do kostela chodím. Snažím se si doma zpestřit prostředí výzdobou.“

8. Jaké tradiční pokrmy jsou součástí vašeho dodržování tradic a zvyků?

„Na Vánoce tradičně máme ryby s přílohou, pirohy, oplatky s medem, bílý koláč. Na Velikonoce jako ostatní světíme velikonoční pokrmy v kostele.“

9. Domníváte se, že mladší generace bude pokračovat v dodržování místních zvyků a tradic?

„Myslím, že bude, tradice jim předáváme a oni by je měli předávat i svým potomkům.“

Rozhovor 7

Žena, TH pracovnice, 28 let

1. Které tradice, zvyky a obyčeje znáte?

„Vánoce, Velikonoce, fašiangy, stavění májek, pálení vater na Zelený čtvrtek, krádeže branek na sv. Ondřeje.“

2. Které z Vámi známých tradic, zvyků a obyčejů dodržujete aktivně?

„Já osobně některé tradice zvláště nedodržuji, ale dodržuji velikonoční tradice jako svěcení velikonočních pokrmů, velikonoční polévání“

3. Vzpomínáte si na nějaké tradice, které se dříve dodržovaly a dnes jsou prakticky zapomenuté?

„Asi krádeže branek na sv. Ondřeje, jiná mě momentálně nenapadá.“

4. K jakým tradicím a zvykům máte z osobního hlediska nejbližší a proč?

„K Vánocům a Velikonocům, protože trávíme jako rodina společný čas a navštěvujeme další příbuzné nebo známé.“

5. Zhodnoťte, jaký vliv má na dodržování tradic, zvyků a obyčejů náboženství?

„Většina tradic na základě náboženství vznikla.“

6. Co znamenají tradice, zvyky a obyčeje ve vašem životě?

„Od doby, kdy zemřeli prarodiče, už je tak nedodržujeme.“

7. Jakým způsobem se připravujete na tradice, zvyky a obyčeje?

„Nijak zvláště.“

8. Jaké tradiční pokrmy jsou součástí vašeho dodržování tradic a zvyků?

„Na Vánoce máme večeri o několika chodech, jako hlavní jídlo máme rybu s bramborovým salátem, oplatky s medem, pirohy, bílý koláč. Na Velikonoce světlíme velikonoční pokrmy.“

9. Domníváte se, že mladší generace bude pokračovat v dodržování místních zvyků a tradic?

„Snad ano, ale starší generace si pamatuje daleko víc tradic než mladá.“

Rozhovor 8

Žena, na mateřské dovolené, 29 let

1. Které tradice, zvyky a obyčeje znáte?

„Vánoce, Velikonoce, párání peří, pasení dobytka, krádeže branek na Ondřeje, odpust.“

2. Které tradice, zvyky a obyčeje dodržujete aktivně?

„Dodržujeme tradice a zvyky spojené s vánočními a velikonočními svátky, dále rodinné obyčeje. Našeho nedávno narozeného syna jsme nechali pokřtít. Snažím se dodržovat půst na Štědrý den, Popeleční středu a Velký Pátek.“

3. Vzpomínáte si na nějaké tradice, zvyky či obyčeje, které se dříve dodržovaly a dnes jsou prakticky zapomenuté?

„Svatoondřejovské kradení branek a párání peří.“

4. K jakým tradicím a zvykům máte z osobního hlediska nejblíže a proč?

„Nejblíží vztah mám k Vánocům, zvlášt od doby, kdy se nám narodil syn. Chceme držet vánoční tradice, aby měl na Vánoce hezké vzpomínky a pokračoval v jejich dodržování pak i v dospělosti. Dříve jsem měla blízký vztah i k Velikonocům, protože se mě jako dívky týkaly. Chlapci chodili po vsi polévat děvčata a na Velikonoční neděli a pondělí se slavilo a chodilo na zábavy.“

5. Zhodnoťte, jaký vliv má náboženství na dodržování tradic, zvyků a obyčejů.

„Náboženství bezesporu ovlivňuje tradice a zvyky. Ty, které se dodržují nejvíce, právě z náboženství vycházejí.“

6. Co znamenají tradice, zvyky a obyčeje ve Vašem životě?

„Dodržuji je a jsou součástí mého života, když máte děti, snažíte se je dodržovat i kvůli nim, ukázat jim svou kulturu, aby se předávala dál. Navíc je dodržuji kvůli náboženskému přesvědčení.“

7. Jakým způsobem se připravujete na tradice, zvyky a obyčeje?

„Připravujeme tradiční jídla a snažím se připravovat i duchovně a také se snažím vyzdobit náš dům.“

8. Jaké tradiční pokrmy patří k dodržování tradic, zvyků a obyčejů?

„Na Vánoce ryby, mačanka, pirohy, bílý koláč, oplatky, polévka atd. Na Velikonoce hruška, vajíčka, paska atd.“

9. Co si myslíte o aktivním dodržování tradic, zvyků a obyčejů mladou generací (mladí lidé okolo ve věku 15 – 25 let)? Bude v dodržování pokračovat i nadále?

„Myslím, že ano, pokud budou na dodržování tradic zvyklí a budou znát jejich smysl.“

Rozhovor 9

Žena, dělnice v zahraničí, 23 let

1. Které tradice, zvyky a obyčeje znáte?

„Znám rodinné obyčeje jako křest, svatbu (svatební zvyky) a pohřeb. Z církevních svátků pak Vánoce (koledování, nakupování vánočních dárků, obdarovávání) a Velikonoce, a s nimi spjatý půst, pálení vater na Zelený čtvrtek a velikonoční polévání. Dále fašiangy, prvomájové vatry a stavění májky. Vím také, že se dříve kradly branky v den svátku sv. Ondřeje.“

2. Které z Vámi známých tradic, zvyků a obyčejů dodržujete aktivně?

„Dodržuji půst před Vánoci, půst na Velký Pátek a Bílou sobotu. Na Vánoce nakupuji dárky, připravujeme s rodinou tradiční jídlo a zdobíme vánoční stromek. Na Štěpána chodíme na návštěvy k příbuzným a za přáteli, je to den vinšování, koledování a zábavy. Večer pak trávíme na Štěpánské zábavě.“

3. Vzpomínáte si na nějaké tradice, které se dříve dodržovaly a dnes jsou prakticky zapomenuté?

„Už se nekrade branka na sv. Ondřeje. Dříve se na sv. Lucii vyháněli z domu zlí duchové a kliky od dveří se mazaly medem, některá děvčata si chystala lístečky se jmény chlapců, které jim měla prozradit, za koho se vdají.“

4. K jakým tradicím a zvykům máte z osobního hlediska nejbliže a proč?

„Určitě k vánočním tradicím, protože mám Vánoce velmi ráda. Lidé se snaží si pomáhat, jsou k sobě navzájem milejší a přejí si to nejlepší, obdarovávají se dárky. Jsem šťastná, když můžu někoho obdarovat a vidím, že z toho má radost.“

5. Zhodnoťte, jaký vliv má na dodržování tradic, zvyků a obyčejů náboženství?

„Náboženství má dost velký vliv na tradice, i křty, pohřby a svatby patří mezi tradice a hodně lidí tyto tradice dodržuje a řídí se podle přikázání a podle toho, co říká náboženství a církev. U nás jsou lidé římskokatolického vyznání a řídí se podle něho.“

6. Co znamenají tradice, zvyky a obyčeje ve vašem životě?

„Snažím se také nějaké tradice dodržovat a chtěla bych je naučit dodržovat i své děti.“

7. Jakým způsobem se připravujete na tradice, zvyky a obyčeje?

„Před Vánoci a Velikonoci se snažím dodržovat půst, chodím do kostela a ke zpovědi, abych byla připravená na tyto svátky duchovně.“

8. Jaké tradiční pokrmy jsou součástí vašeho dodržování tradic a zvyků?

„Na Vánoce ryby a bramborový salát, bobal'ky, oplatky, máčanka. Na Velikonoce světime tradiční velikonoční pokrmy jako pasku, hrudku, domácí šunku, klobásy, vajíčka apod.“

9. Domníváte se, že mladší generace bude pokračovat v dodržování místních zvyků a tradic?

„Myslím, že ano, pokud k tomu budou vedení v rodině a pokud pro ně bude náboženství důležitou součástí jejich života.“

Rozhovor 10

Žena, studentka, 21 let

1. Které tradice, zvyky a obyčeje znáte?

„Z tradic znám fašiangy, velikonoční tradice – polévání, prvomájové vatry, také pálení vater na Zelený čtvrtek, ondřejevskou krádež branky, sledování dnů od Lucie do Vánoc, aby se dalo předvídat, jaký bude následující rok a vánoční koledování a stavění májky.“

2. Které tradice, zvyky a obyčeje dodržujete aktivně?

„Účastním se pálení prvomájových vater, velikonočního polévání a vánočního koledování.“

3. Vzpomínáte si na nějaké tradice, zvyky či obyčeje, které se dříve dodržovaly a dnes jsou prakticky zapomenuté?

„Vím, že se kradla branka na sv. Ondřeje a dnes už se to nepraktikuje.“

4. K jakým tradicím a zvykům máte z osobního hlediska nejbližší a proč?

„K velikonočním a vánočním tradicím, hlavně k polévání, protože se mě to stále týká a pak vánočnímu vinšování, připadá mi to tradiční, krásné a lidské.“

5. Zhodnoťte, jaký vliv má náboženství na dodržování tradic, zvyků a obyčejů.

„V naší vesnici jsou obyvatelé silně věřící, proto má náboženství na mnohé tradice velký vliv. Některé tradice by se dodržovaly možná více, kdyby to z náboženského hlediska nebylo chápáno jako pohanský zvyk.“

6. Co znamenají tradice, zvyky a obyčeje ve Vašem životě?

„Pro mě osobně milé vzpomínky, zábavu i odraz tradic a zvyků místa, kde žiji.“

7. Jakým způsobem se připravujete na tradice, zvyky a obyčeje?

„Duchovně se určitě nepřipravuji, ale úplně spontánně.“

8. Jaké tradiční pokrmy patří k dodržování tradic, zvyků a obyčejů?

„Pirohy, halušky a různá jídla typická např. ve vánočním, velikonočním nebo postním období.“

9. Co si myslíte o aktivním dodržování tradic, zvyků a obyčejů mladou generací (mladí lidé okolo ve věku 15 – 25 let)? Bude v dodržování pokračovat i nadále?

„Myslím si, že ano, podle toho, jak důležité bylo dodržování zvyků a tradic v rodině, kde mladí lidé vyrůstali. Podle mě je to o osobním přesvědčení, ale největší vliv má rodina a kdo chce, bude i dál dodržovat tyto tradice a kdo je dodržovat nechce, i kdyby byl nucený, tak je dodržovat nebude.“

Rozhovor 11

Muž, stavební dělník, 27 let

1. Které tradice, zvyky a obyčeje znáte?

„Z tradic znám, velikonoční tradice – polévání, pálení vater na Zelený čtvrtek, krádež branky v den svátku sv. Ondřeje, stavění májky.“

2. Které tradice, zvyky a obyčeje dodržujete aktivně?

„Vánoce a Velikonoce.“

3. Vzpomínáte si na nějaké tradice, zvyky či obyčeje, které se dříve dodržovaly a dnes jsou prakticky zapomenuté?

„Pálení svatojánských vater, žertovné krádeže na sv. Ondřeje.“

4. K jakým tradicím a zvykům máte z osobního hlediska nejbližší a proč?

„Dříve asi k velikonočním tradicím kvůli polévání a zábavám na Velikonoční neděli a pondělí, v současnosti ale mám bližší vztah k vánočním svátkům.“

5. Zhodnoťte, jaký vliv má náboženství na dodržování tradic, zvyků a obyčejů.

„Určitě velký, bez něj by lidé tradice nedodržovali.“

6. Co znamenají tradice, zvyky a obyčeje ve Vašem životě?

„Vzpomínky na zábavy, velikonoční polévání. Kvůli nevlastní dceři prožívám tradice víc, hlavně Vánoce.“

7. Jakým způsobem se připravujete na tradice, zvyky a obyčeje?

„Nepřipravuji se asi žádným způsobem.“

8. Jaké tradiční pokrmy patří k dodržování tradic, zvyků a obyčejů?

„Na Vánoce oplatky, zelná polévka, ryba s bramborovým salátem, Mačinka, pirohy, fučky“

9. Co si myslíte o aktivním dodržování tradic, zvyků a obyčejů mladou generací (mladí lidé okolo ve věku 15 – 25 let)? Bude v dodržování pokračovat i nadále?

„Mladí lidé se často honí jen za ziskem a Hrubov pro ně není místem, kde by mohli získat dostatečný výdělek. Často nemohou sehnat práci a odjíždějí do větších měst nebo do zahraničí. Tam se rychle přizpůsobí prostředí, usadí se, případně založí rodinu. Do Hrubova se dostanou párkrát do roka a to berou spíš jako odpočinek, příležitost pro setkání s rodinou a přáteli a také k zábavě. Většina z nich je taková, že tradice dodržuje jen „na oko“ před rodinou. Ale ti, co v Hrubově žijí a mají tam rodinu, budou tradice podle mého názoru dodržovat dál.“